

**ЗВІТ
ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД 2021-2027 РОКИ**

(у новій редакції)

**Директор Департаменту
регіонального розвитку
Черкаської обласної державної
адміністрації**

Роман КАРМАННІК

Зміст

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ ЗВІТУ.....	4
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП	6
1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД 2021-2027 РОКИ (У НОВІЙ РЕДАКЦІЇ), ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	7
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО.....	17
3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ.....	35
4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ.....	52
5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	59
6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5	

ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ - 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ.....	66
7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	74
8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ (НЕДОСТАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТАКОЇ ОЦІНКИ).....	76
9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	78
10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ).....	84
11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	86

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ ЗВІТУ

Розробниками Звіту про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки (у новій редакції) є юридична особа: Департамент регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації, код ЄДРПОУ 40166011, Адреса: 18000, м.Черкаси, бульвар Шевченка, будинок 185. Веб-сайт: <https://strategy2027-ck.gov.ua/>. Телефон/факс (0472) 37-34-14, електронна адреса: strategy.ck2027@gmail.com.

Автори та виконавці Звіту:

1. ДАНИЛЕНКО Сергій Миколайович - заступник директора Департаменту - начальник управління планування регіонального розвитку Департаменту регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації.

_____ Сергій ДАНИЛЕНКО

2. ГУСЬКОВА Маргарита Миколаївна - начальник відділу планування розвитку територій Департаменту регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації.

_____ Маргарита ГУСЬКОВА

3. КУЧЕВСЬКИЙ Антон Андрійович - головний спеціаліст відділу планування розвитку територій Департаменту регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації.

_____ Антон КУЧЕВСЬКИЙ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

SWOT-аналіз – аналіз сильних, слабких сторін, а також сприятливих можливостей і загроз

ВПК – військово-промисловий комплекс

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ВРП – валовий регіональний продукт

ЄС – Європейський Союз

ІТ – інформаційні технології

ОДА – Черкаська обласна державна адміністрація

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПЗФ – природно заповідний фонд

СЕО – стратегічна екологічна оцінка

ТГ – територіальні громади

ТПВ – тверді побутові відходи

ВСТУП

Стратегічна екологічна оцінка здійснюється відповідно до Закону України „Про стратегічну екологічну оцінку“ (далі - Закон).

Це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу СЕО, складання звіту про СЕО, проведення громадського обговорення та консультацій (за потреби - транскордонних консультацій), врахування у документі державного планування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування та здійснюється у порядку, визначеному цим Законом.

СЕО документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

СЕО здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проекті документа, міжнародного екологічного співробітництва.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки.

Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів ПЗФ та екологічної мережі (далі – території з природоохоронним статусом), крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів ПЗФ.

1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД 2021-2027 РОКИ (У НОВІЙ РЕДАКЦІЇ), ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.

Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки (далі – Стратегія) є основним планувальним документом регіону, що визначає ключові вектори розвитку області на довгострокову перспективу. В рамках цілей та пріоритетів, визначених Стратегією, формуються регіональні галузеві програми, здійснюється відбір проектів та заходів, що фінансуватимуться та реалізовуватимуться в області, а також визначаються пріоритети розвитку ТГ.

Стратегія затверджена рішенням Черкаської обласної ради від 11.09.2020 № 38-9/VII. Напрями розвитку регіону, передбачені Стратегією, були обрані в рамках цілей та завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695). До 24 лютого 2022 року, в основі стратегічного планування були насамперед економічне зростання та інноваційна складова. Проте нові реалії, спричинені бойовими діями в Україні, зумовили необхідність перегляду пріоритетів державної регіональної політики. Ключовими компонентами стали безпека та комплексне відновлення.

Зважаючи на це, постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 940 були затверджені зміни до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, які враховують наслідки військових дій в Україні та їх вплив на територіальні громади та регіони, необхідність підвищення безпеки та стійкості до зовнішніх чинників, а також набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС. Відповідно до даних змін, була скорегована Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки.

Акцент у оновленій Стратегії зроблено на покращенні якості життя населення з урахуванням викликів, що постали перед Черкаською областю у зв'язку з військовими діями (за принципом „краще, ніж було“). Це, зокрема, відновлення інфраструктури з урахуванням безпекових вимог, побудова сучасної енергетичної системи з акцентом на розподілену генерацію та відновлювані джерела енергії, стимулювання економічної активності, поліпшення якості та доступності публічних послуг, інтеграція ВПО у приймаючі територіальні громади, створення умов для повернення в Черкаську область осіб, що виїхали за межі регіону або країни через військові дії, створення безбар'єрного простору, захист та відновлення навколишнього природного середовища, адаптація системи управління розвитком територій до процедур та кращих практик ЄС (зокрема у сферах стратегічного планування, проектного менеджменту, цифровізації, протидії корупції).

Одним із ключових негативних факторів, що стримують розвиток Черкаської області, є поглиблення демографічної кризи, що посилюється військовими діями. З метою вироблення системного стратегічного рішення для мінімізації демографічних ризиків, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 № 922-р затверджена Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Заходи, передбачені Стратегією, спрямовані на забезпечення збалансованого довгострокового відтворення населення, необхідного обсягу людського капіталу і чисельності робочої сили для умов воєнного стану та повоєнного відновлення економіки, формування демографічної стійкості.

Оновлена Стратегія розвитку Черкаської області враховує положення Стратегії демографічного розвитку України. З метою подолання ключових демографічних викликів, Стратегією демографічного розвитку передбачені завдання з підвищення рівня народжуваності, зниження передчасної смертності та забезпечення

міграційного приросту. Стратегія враховує необхідність зупинення скорочення населення та створення умов для сталого довгострокового відтворення людського капіталу. Пріоритетами для забезпечення демографічного розвитку є підтримка сімей, збереження репродуктивного здоров'я, покращення умов праці, підвищення доступності медичних і соціальних послуг. Особлива увага приділяється мінімізації відтоку українців за кордон, підтримці ВПО та створенню стимулів для повернення мігрантів. Важливою складовою є формування середовища, сприятливого для народження та виховання дітей, із забезпеченням економічної самодостатності сімей.

Важливим фактором соціально-економічного розвитку громад Черкаської області, який передбачений оновленою Стратегією, є побудова культури партнерства та співробітництва. Розвиток міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва має стати підґрунтям для покращення іміджу регіону на національній та міжнародній арені і сприятиме залученню в область міжнародних проектів та коштів.

В умовах повномасштабної війни в Україні, Черкаська область має передумови для забезпечення позитивної динаміки регіонального та місцевого розвитку. Вона є тиловим, відносно безпечним в контексті військових дій регіоном, тому ситуація тут є сприятливою для приймання ВПО та релокації підприємств. В той же час, це може спричинити збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру.

Нове стратегічне планування базується на реформі місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Новий адміністративно-територіальний устрій, передача значних повноважень ТГ та бюджетна децентралізація відкрили перед громадами значно ширші можливості для впровадження проектів місцевого розвитку та ефективного акумулювання і розподілу фінансових ресурсів (у тому числі на засадах міжмуніципального співробітництва відповідно до Закону України „Про співробітництво територіальних громад“). Крім того, ця реформа дала змогу суттєво покращити якість та доступність публічних (зокрема адміністративних та соціальних) послуг мешканцям громад та ВПО (так, наразі в усіх територіальних громадах Черкаської області створені та функціонують центри надання адміністративних послуг).

В сучасних умовах, важливим є формування спроможних структур та механізмів управління коштами ЄС на регіональному та місцевому рівні. Це включає, зокрема, зміцнення регіональних та місцевих інституцій: розбудову спроможності до програмування, розвиток навичок у сфері організації конкурсних відборів проектів, системи їх оцінки, моніторингу та реалізації. Крім того, необхідний поступовий перехід від локальної та короткострокової спрямованості програм та проектів до впровадження таких заходів, які мають стратегічну перспективу та можуть охопити впливом декілька громад, цілий регіон, або й бути поширеними за межі регіону.

Реалізація Стратегії здійснюється на основі територіально-орієнтованого підходу. Даний підхід передбачає, що об'єктом впровадження регіональної політики є ТГ, які мають свої соціально-економічні, інфраструктурні, безпекові та екологічні особливості.

Важливим аспектом розробки та реалізації Стратегії є посилення кооперації між владою, громадськістю регіону, наукою, бізнесом та іншими суб'єктами регіонального розвитку з метою досягнення максимального соціально-економічного ефекту. Цей аспект, зокрема, відображений у підході смартспеціалізації, на засадах якого розроблена Стратегія. Це європейський підхід, що передбачає визначення окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають

інноваційний потенціал (з урахуванням конкурентних переваг регіону) та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні.

Ухвалення оновленої Стратегії має стати основою для соціально-економічного, інфраструктурного та екологічного відновлення, посилення безпеки населення та територій, розбудови потенціалу суб'єктів державної регіональної політики з урахуванням принципів, підходів та практик ЄС, посилення привабливості регіону для залучення міжнародних проектів та програм, підвищення інституційної спроможності щодо залучення та управління коштами ЄС, посилення соціально-гуманітарної, економічної та просторової згуртованості, розвитку міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва.

Таблиця 1. Стратегічні, операційні цілі та завдання Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 1. Посилення економічної спроможності регіону	1.1. Стимулювання підприємницької активності в регіоні	1.1.1. Підтримка започаткування власного бізнесу, зокрема ветеранами війни, ВПО та особами з інвалідністю, на умовах гендерної рівності
		1.1.2. Регіональна підтримка діючих суб'єктів малого та середнього підприємництва
		1.1.3. Брендинг регіону, популяризація та поширення локальної продукції
		1.1.4. Розвиток туризму у регіоні
	1.2. Розвиток промислового потенціалу	1.2.1. Модернізація промислового комплексу шляхом зменшення енерговитратності виробництва
		1.2.2. Підвищення ефективності виробництва шляхом впровадження інновацій, популяризація інноваційного бізнесу
		1.2.3. Створення машинобудівного кластера, підтримка діючих та створення нових підприємств ВПК
		1.2.4. Сприяння розвитку виробництва будівельних матеріалів

	1.3. Відновлення кадрового потенціалу регіону	1.3.1. Підготовка кадрів відповідно до вимог регіонального ринку праці
		1.3.2. Підвищення рівня працевлаштування молоді після навчання
		1.3.3. Створення умов для повернення людей (зокрема молоді) в регіон
	1.4. Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності	1.4.1. Розвиток експортного потенціалу
		1.4.2. Розвиток інфраструктури залучення інвестицій (у т. ч. індустріальних парків)
		1.4.3. Підвищення інвестиційної привабливості та популяризація інвестиційних можливостей регіону
<u>Смартспеціалізація регіону С.1.</u> Інноваційні агротехнології, виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування	С.1.1. Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	С.1.1.1. Стимулювання співробітництва та партнерства регіонального бізнесу і науки в сфері технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції
		С.1.1.2. Інтеграція досліджень та інновацій в технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції
		С.1.1.3. Розвиток кліматично орієнтованого сільського господарства
		С.1.1.4. Створення та розвиток аграрних кластерів
	С.1.2. Технології просування сільськогосподарської продукції	С.1.2.1. Стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в сфері технологій просування сільськогосподарської продукції
		С.1.2.2. Інтеграція досліджень та інновацій в технології просування сільськогосподарської продукції

	С.1.3. Якість та безпека харчових продуктів	С.1.3.1. Стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в харчових технологіях
		С.1.3.2. Інтеграція досліджень та інновацій в харчові технології заради високої якості та безпеки продуктів харчування
<u>Смартспеціалізація регіону С.2.</u> Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій	С.2.1. Інновації інформаційно-комунікаційних технологій в секторі регіональної економіки	С.2.1.1. Стимулювання розробки навчальних симуляторів (імітаторів) в поєднанні з технологіями віртуальної, доповненої реальності, штучного інтелекту та автоматизації процесів для сектору регіональної економіки
		С.2.1.2. Розвиток ІТ-кластера та посилення його зв'язку із закладами вищої освіти
<u>Стратегічна ціль 2.</u> Відновлення та розвиток людського капіталу	2.1. Підтримка сім'ї та народжуваності	2.1.1. Покращення репродуктивного здоров'я
		2.1.2. Формування середовища, дружнього до сімей з дітьми
		2.1.3. Забезпечення комплексної підтримки сімей з дітьми (до досягнення повноліття)
	2.2. Ефективна система охорони здоров'я	2.2.1. Популяризація здорового способу життя
		2.2.2. Раннє виявлення та попередження хвороб, що найчастіше призводять до передчасної смертності
		2.2.3. Підвищення рівня доступності медичної допомоги та її якості
		2.2.4. Надання реабілітаційних послуг, підтримка психічного та ментального здоров'я
	2.3. Система освіти, яка відповідає сучасним викликам	2.3.1. Формування сприятливого, інклюзивного освітнього середовища

		2.3.2. Освітня реінтеграція вразливих категорій населення (зокрема ветерани війни, ВПО, особи з інвалідністю)
		2.3.3. Створення рівних можливостей для особистісного та професійного розвитку особи протягом життя, у т. ч. на умовах гендерної рівності
		2.3.4. Розвиток та модернізація закладів освіти, впровадження інноваційних технологій та програм у освітній процес
	2.4. Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт	2.4.1. Підготовка населення до національного спротиву, національно-патріотичне виховання та молодіжна політика
		2.4.2. Зміцнення статусу української мови, сприяння її розвитку та популяризації
		2.4.3. Створення умов для культурного розвитку та громадської активності населення
		2.4.4. Стимулювання розвитку спорту, організація національних та міжнародних змагань
		2.4.5. Збереження та розвиток культурної спадщини як складової культурної політики та національно-патріотичного виховання
<u>Стратегічна ціль 3.</u> Підвищення стійкості громад	3.1. Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності	3.1.1. Модернізація та відновлення соціальної інфраструктури
		3.1.2. Зміцнення та відновлення енергетичної інфраструктури
		3.1.3. Розвиток та відновлення транспортної інфраструктури
		3.1.4. Розширення та відновлення житлового фонду

		3.1.5. Покращення та відновлення житлово-комунальної інфраструктури
		3.1.6. Розвиток мереж фіксованого та мобільного Інтернету
3.2. Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування	3.2.1. Покращення доступності та якості адміністративних, соціальних та інших публічних послуг	
	3.2.2. Впровадження сучасних цифрових інструментів управління та відкритості влади	
3.3. Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості	3.3.1. Посилення кадрового потенціалу органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з урахуванням гендерного підходу	
	3.3.2. Стимулювання міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, залучення міжнародної допомоги	
	3.3.3. Заохочення мешканців громад, зокрема ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, до участі у вирішенні питань регіонального та місцевого розвитку	
	3.3.4. Розвиток цифрових компетентностей населення регіону	
3.4. Посилення безпеки територіальних громад	3.4.1. Будівництво та облаштування укриттів	
	3.4.2. Створення та розвиток центрів безпеки у територіальних громадах	
	3.4.3. Розвиток систем оповіщення	
	3.4.4. Розвиток систем відеоспостереження	

		3.4.5. Забезпечення безпечних умов освітнього середовища
	3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища	3.5.1. Впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС
		3.5.2. Запровадження сучасних механізмів управління відходами
		3.5.3. Розвиток природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття
		3.5.4. Покращення стану водних об'єктів

Проект Стратегії розроблений з урахуванням завдань та положень документів державного планування, а саме:

1) Постанови Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 940 „Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки“.

2) Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 „Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року“.

3) Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 „Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки“

4) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р „Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні“.

5) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р „Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках“.

6) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 № 176-р „Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки“.

7) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р „Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року“.

8) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 № 922-р „Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року“.

9) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 № 312-р „Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках“.

10) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.08.2022 № 752-р „Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки“.

11) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р „Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 „Жінки, мир, безпека“ на період до 2025 року“.

12) Наказу Мінекономіки від 10.06.2024 № 14563 „Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування смартспеціалізації на регіональному рівні“.

13) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 № 1163-р „Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках“.

14) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.06.2024 № 587-р „Про схвалення Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року“.

15) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р „Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках“.

16) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.02.2025 № 96-р „Про затвердження операційного плану заходів з реалізації у 2025-2027 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року“.

17) Постанови Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073 „Про затвердження Порядку управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України“.

18) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2024 № 588-р „Про затвердження плану заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки“.

19) Плану відновлення України.

20) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р „Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках“.

21) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1350-р „Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках“.

22) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018-р „Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року“.

23) Розпорядження Черкаської обласної військової адміністрації від 31.10.2024 № 509 „Про затвердження плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації в Черкаській області Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року“.

24) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2024 № 1201-р „Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації“.

25) Розпорядження КМУ від 25.03.2025 № 374-р "Про затвердження плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року".

А також стратегічними і програмними документами державного, регіонального рівня у відповідних галузях (сферах діяльності).

Таблиця 2. Узгодженість стратегічних цілей Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки із стратегічними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Стратегічні цілі (Україна)	Стратегічні цілі (Черкаська область)		
	1. Посилення економічної спроможності регіону	2. Відновлення та розвиток людського капіталу	3. Підвищення стійкості громад
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	X	X	X
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	X	X	X
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування	x	x	X

Примітка: Велика літера X означає більшу узгодженість/зв'язок, аніж маленька літера x.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО.

2.1. Загальна характеристика області

Черкаська область розташована в центральній лісостеповій частині України, в басейнах річок Дніпра та Південного Бугу. Вона межує на півночі з Київською (протяжність 340 км), на сході – з Полтавською (212 км), на півдні – з Кіровоградською (388 км) і на заході – з Вінницькою (124 км) областями. Площа області складає 20,9 тис. кв. км, що складає 3,5% території держави (18 місце в Україні).

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-ІХ „Про утворення та ліквідацію районів“, Черкаська область поділяється на 4 райони (66 територіальних громад, до яких входять 854 населені пункти):

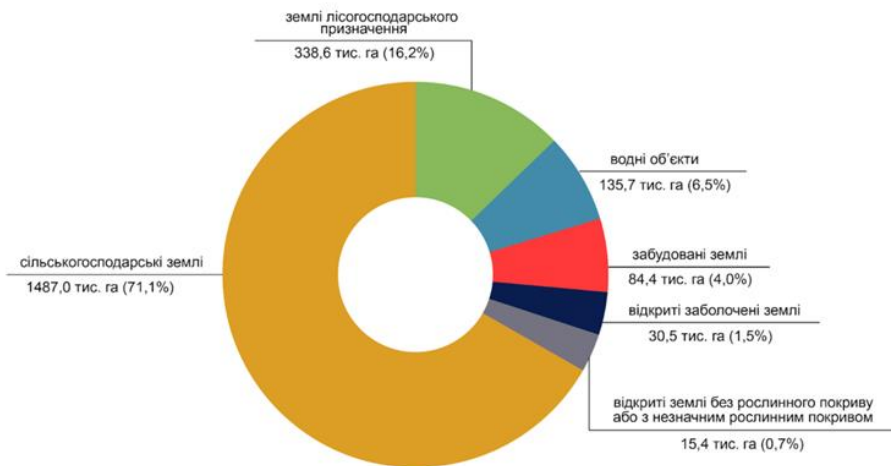
- Звенигородський район з адміністративним центром у місті Звенигородка (17 територіальних громад, до яких входять 243 населені пункти);
- Золотоніський район з адміністративним центром у місті Золотоноша (11 територіальних громад, до яких входять 168 населених пунктів);
- Уманський район з адміністративним центром у місті Умань (12 територіальних громад, до яких входять 199 населених пунктів);
- Черкаський район з адміністративним центром у місті Черкаси (26 територіальних громад, до яких входять 244 населені пункти).

До складу області входять: 16 міст, 14 селищ (колишні селища міського типу), 824 сільські населені пункти.

Мал. 1. Адміністративно-територіальний устрій Черкаської області

З загальної площі Черкаської області (2091,6 тис. га): сільськогосподарські землі складають 1487,0 тис. га, або 71,1% до загальної площі території (з них сільськогосподарські угіддя - 1451,0 тис. га, або 69,4%); землі лісгосподарського призначення - 338,6 тис. га (16,2%); водні об'єкти - 135,7 тис. га (6,5%); забудовані землі - 84,4 тис. га (4,0%); відкриті заболочені землі - 30,5 тис. га (1,5%); відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом - 15,4 тис. га (0,7%).

Мал. 2. Структура земельного фонду області

Черкащина в цілому рівнинна і умовно поділяється на дві частини - правобережну і лівобережну. Переважна частина правобережжя розміщена в межах Придніпровської височини з найвищою точкою області, що має абсолютну висоту 275 метрів над рівнем моря (поблизу м. Монастирище). В прилягаючій до Дніпра частині правобережжя знаходиться заболочена Ірдино-Тясминська низовина, а також підвищення - Канівські гори. Низинний рельєф має лівобережна частина області, яка розташована в межах Придніпровської низовини.

По території області протікає 1110 річок, найбільша з них р. Дніпро (в межах області - 150 км), 7 середніх річок - Рось, Тясмин, Гнилий Тікич, Гірський Тікич, Супій, Ятрань, Велика Вись, а також малі річки, струмки.

Черкаська область розташована в басейнах двох основних річок: Дніпра та Південного Бугу. Басейн річки Дніпро становить 12,0 тис. км², басейн річки Південний Буг - 8,9 тис. км². Густота річкової мережі добре розвинута і складає 0,2 - 0,54 км/км². Найбільше водосховище - Кременчуцьке, загальною площею водного дзеркала 2 252 км² і повною ємністю 13,520 млн км³, розташоване на річці Дніпро.

Клімат Черкащини помірно континентальний і континентальність зростає із заходу на схід. Найхолоднішим місяцем року вважається січень з середньою температурою -5,9°С, а найтеплішим - липень з середньою температурою -20,1°С. Середня річна температура повітря становить +7,3°С. Середня річна кількість опадів становить 633 мм. Середня температура влітку складає + 19°С. В цілому клімат області сприятливий для зростання цілого ряду деревних та чагарникових порід, і, перш за все, високопродуктивних дубових і соснових насаджень.

Область багата на рослинність, славиться цінними мальовничими лісами, різноманітним тваринним світом. Так, на Черкащині розташований найбільший у лісостеповій зоні України Канівський природний заповідник, всесвітньо відомий

Національний дендрологічний парк „Софіївка“ НАН України - перлина садово-паркового мистецтва.

Ліси та лісовкриті площі займають 338,6 тис. га. Ліси ростуть здебільшого на узбережжях річок, степова рослинність поширена на вододілах. У районі Канева й на південний схід від нього переважають дубово-грабові ліси (дуб, граб, клен, липа, ясен), у південно-західній, південній і центральній частині - дубово-ясеневі та грабові ліси.

Черкаський бір (сосна, дуб, клен, береза) - найпівденніша межа природного поширення наддніпрянських хвойних лісів в Україні.

2.2. Атмосферне повітря.

У 2023 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел становили 61,8 тис. т.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в Черкаській області залишаються підприємства енергетики, хімічної промисловості та сільського господарства, на які припадає понад 90% викидів усіх забруднюючих речовин.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в 2023 році залишалися: ПрАТ «Черкаське хімволокно» ВП «Черкаська ТЕЦ» з валовим викидом 28,989 тис. т; ПрАТ «Миронівська птахофабрика» - 6,178 тис. т; ПрАТ «АЗОТ» - 6,018 тис. т.

Загальний обсяг викидів від цих підприємств становив 41,185 тис. т (67% від викидів стаціонарних джерел області).

Серед міст та районів, де розташовані підприємства цих галузей, найвищі обсяги викидів в атмосферне повітря стаціонарними джерелами спостерігались у Черкаському районі – 47,7 тис. т (77,2% від викидів стаціонарних джерел по області), з них у м. Черкаси – 16,8 тис. т (27,2% від викидів стаціонарних джерел по області).

Викиди діоксиду вуглецю (основного парникового газу) в атмосферне повітря області у 2023 році становили 2898,8 тис. т.

Таблиця 3. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	Роки					
	2000	2019	2020	2021	2022	2023
загальна кількість викидів (тис.т), в т.ч.	93,1	114,4	51,4	47,7	47,0	61,8
від стаціонарних джерел, тис. т.	28,8	51,8	51,4	47,7	47,0	61,8
від пересувних, тис. т.	64,3	62,6	*	*	*	*

Інформація щодо викидів забруднювальних речовин від пересувних джерел по Черкаській області наведені за даними Держстату України

*за 2020 - 2023 роки дані щодо викидів забруднювальних речовин від пересувних джерел відсутні

За даними Головного управління статистики у Черкаській області від стаціонарних джерел забруднення переважали обсяги викидів в атмосферне повітря

таких забруднюючих речовин, як: діоксид азоту - 8,137 тис. т. (13,2%), речовини у вигляді твердих суспендованих речовин недиференційованих за складом - 9,197 тис. т (14,9%), аміаку - 5,966 тис. т. (9,7%), діоксид сірки - 18,522 тис. т. (30,0%), оксид вуглецю - 2,475 тис. т. (4,0%), неметанові леткі органічні сполуки 0,631 тис. т. (1,0%). Їх частка у загальному обсязі викидів складала 73%.

Для скорочення викидів та забезпечення нормативного стану атмосферного повітря підприємствами області розробляються та впроваджуються заходи по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

2.3. Водні ресурси.

Черкаська область розташована у двох основних басейнах річок Дніпра а Південного Бугу: басейн річки Дніпро - 12,0 тис. км² та басейн річки Південний Буг - 8,9 тис. км². Густота річкової мережі добре розвинена і складає 0,2 - 0,54 км/км².

По території області протікає 1 велика річка - Дніпро (150 км в межах області), 7 середніх (716,5 км) і 1102 малих річок (5440,1 км), загальною протяжністю 6306,6 км. До середніх річок належать: в басейні р. Дніпро - Рось, Тясмин, Супій; в басейні р. Південний Буг - Велика Вись, Гнилий Тікич, Гірський Тікич та Ятрань. На малих та середніх річках області побудовано 40 водосховищ та 3201 ставок (інформація наведена за даними Регіонального офісу водних ресурсів у Черкаській області).

Частково на території області знаходяться два водосховища Дніпровського каскаду - Канівське та Кременчуцьке. Найбільше з них - Кременчуцьке, загальна площа його водного дзеркала становить 2252 км², повна ємність 13,52 млн м.

За даними звітності за формою № 2-ТП-водгосп (річна) загальний обсяг забраної води у 2023 році становив 148,7 млн м³. У порівнянні з 2022 роком (148,8 млн м³) забір води зменшився на 0,1 млн м³.

Зміни обсягів забору води у 2023 році відбулися за рахунок зменшення водозабору з поверхневих джерел на 1,5 млн м³ (у 2023 році 123,4 млн м³, у 2022 році 124,9 млн м³) та збільшення водозабору з підземних джерел на 1,4 млн м³ у порівнянні з 2022 роком (в 2023 році 25,3 млн м³, а в 2022 році 23,9 млн м³).

Станом на 01.01.2022 забезпеченість водою на одного жителя області становила 1,58 тис. куб. м в середній по водності рік. Враховуючи нерівномірність формування поверхневого стоку по місяцях, навіть при сучасному водоспоживанні відчувається дефіцит у водозабезпеченні.

У 2023 році із природних водних об'єктів Черкащини забрано 148,7 млн куб. м води, у тому числі з поверхневих водних джерел – 123,4 млн куб. м, з підземних водних джерел – 25,3 млн куб. м.

Використання води у 2023 році становило 118,4 млн куб. м., в тому числі: на виробничі потреби – 68,2 млн куб. м, питні і санітарно-гігієнічні потреби – 23,5 млн куб. м, зрошення – 26,6 млн куб. м, інші потреби – 0,1 млн куб. м.

Водоспоживання по області у звітному році по галузях економіки розподілилося наступним чином:

- в промисловості збільшилось на 5,7 млн м³ – з 24,8 млн м³ до 30,5 млн м³;
- в сільському господарстві збільшилось на 5,6 млн м³ – з 30,9 млн м³ до 36,5 млн м³;
- в рибному господарстві зменшилось на 12,2 млн м³ – з 58,8 млн м³ до 46,6 млн м³;
- в житлово-комунальному господарстві збільшилось на 0,7 млн м³ – з 32,7 млн м³ до 33,4 млн м³.

Обсяги скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти становили 69,9 млн куб. м (з них забруднених зворотних вод – 3,6 млн куб. м). При цьому обсяги скиду у басейн р. Дніпро становили – 61,7 млн куб. м (88%), у басейн р. Південний Буг – 8,2 млн куб. м (12%).

У 2023 році на різні потреби використано свіжої води в обсязі 118,4 млн м³, в тому числі: на виробничі потреби - 68,2 млн м³ (57,6 %), питні та санітарно-гігієнічні потреби - 23,5 млн м³ (19,8%), зрошення - 26,6 млн м³ (22,5%).

2.4. Надра, земельні ресурси та ґрунти

Ґрунти Черкаської області вважаються найбільш продуктивними в Україні, однак за деякими агрохімічними параметрами вони поступають ґрунтам східних і південних областей. Порівняно менший вміст елементів живлення гумусу та підвищена кислотність компенсуються більш сприятливими кліматичними умовами, особливо в період вегетації сільськогосподарських культур.

У ґрунтового покриві області переважають чорноземи типові та чорноземи сильно реградовані, які займають 53,7 %. Темно-сірі опідзолені і реградовані ґрунти та чорноземи опідзолені і слабо реградовані займають 28,9 %, а світло-сірі і сірі опідзолені ґрунти - 7,3 %. За механічним складом ґрунтовий покрив області практично в рівній мірі розподілений на легкосуглинкові, середньосуглинкові та важкосуглинкові ґрунти. Перших більше на Лівобережжі та в Подніпров'ї. Центр області зайнятий середньосуглинковими ґрунтами, а західні райони - важкосуглинковими. Супіщані ґрунти найбільшим масивом знаходяться в Черкаському районі (Мошенська зона) та на терасах річок Тясмин, Гірський і Гнилий Тікич. Механічний склад у значній мірі визначає вміст обмінного калію в ґрунтах та їх фізико-хімічні характеристики. Із загальної площі Черкаської області (2091,6 тис. га) сільськогосподарські землі складають 1486,88 тис. га, в тому числі сільськогосподарські угіддя 1450,82 тис. га, з них: рілля - 1271,86 тис. га, перелоги - 8,47 тис. га, багаторічні насадження - 27,34 тис. га, сіножаті - 64,75 тис. га, пасовища - 78,40 тис. га.

Динаміка структури земельного фонду Черкаської області представлена в таблиці.

Таблиця 4. Динаміка структури земельного фонду Черкаської області

Основні види земель та угідь	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	2091,6	100	2091,6	100	2091,6	100	2091,6	100	2091,6	100
у тому числі:										
1. Сільськогосподарські угіддя	1451,0	69,4	1450,8	69,4	1450,8	69,4	1450,8	69,4	1450,8	69,4
2. Ліси та інші лісовкриті	338,6	16,2	338,6	16,2	338,6	16,2	338,6	16,2	338,6	16,2

площі											
3. Забудовані землі	84,5	4,0	84,5	4,0	84,5	4,0	84,5	4,0	84,5	4,0	
4. Відкриті заболочені землі	30,5	1,5	30,5	1,5	30,5	1,5	30,5	1,5	30,5	1,5	
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	15,4	0,7	15,4	0,7	15,4	0,7	15,4	0,7	15,4	0,7	
6. Інші землі	171,7	8,2	171,7	8,2	171,7	8,2	171,7	8,2	171,7	8,2	
Усього земель (суша)	1955,8	93,5	1955,9	93,5	1955,9	93,5	1955,9	93,5	1955,9	93,5	
Території, що покриті поверхневими водами	135,7	6,5	135,7	6,5	135,7	6,5	135,7	6,5	135,7	6,5	

*Інформація надана Головним управлінням Держгеокадастру у Черкаській області

Рівень родючості ґрунтів оцінюється, перш за все, за вмістом органічної речовини. Чим більше гумусу в ґрунті, тим він багатший на основні елементи живлення, адже в ньому сконцентровано 92 - 98% азоту, 60% фосфору, 80% сірки та значна кількість інших макро- і мікроелементів. Нераціональне використання земель призводить до інтенсивних деструкційних та деградаційних процесів, що ставить під загрозу збереження ґрунтів. В області нараховується 361,8 тис. га деградованих та 108,8 тис. га малопродуктивних земель. Потребують консервації 139,2 тис. га деградованих та малопродуктивних земель. У 2023 році на території Черкаської області консервації земель не проводили.

Таблиця 5. Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу, азоту, фосфору та калію за результатами агрохімічної паспортизації

Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
дуже низький <1,1	низький 1,1-2,0	середній 2,1-3,0	підвищений 3,1-4,0	високий 4,1-5,0	дуже високий >5,0	
1	2	3	4	5	6	7
0,4	12,0	39,9	40,7	6,2	0,8	2,98

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту, що легко гідролізується

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
дуже низький <100	низький 101,0-150,0	середній 151,0-200,0	підвищений >200	
1	2	3	4	5
15,6	65,4	15,2	3,7	104,7

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту за нітрифікаційною здатністю

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту
дуже низький <5	низький 5-8	середній 9-15	підвищений 16-30	високий 31-60	дуже високий >60	
1	2	3	4	5	6	7
-	-	-	-	-	-	-

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук фосфору

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький <20	низький 21-50	середній 51-100	підвищений 101-150	високий 151-200	дуже високий >200	
1	2	3	4	5	6	7
-	3,6	30,8	31,6	18,8	15,2	142,7

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький ≤20	низький 21-40	середній 41-80	підвищений 81-120	високий 121-180	дуже високий >180	
1	2	3	4	5	6	7
-	1,1	42,1	48,5	6,1	2,2	114,8

Примітка: за даними Департаменту агропромислового розвитку ОДА

Сучасний стан використання земельних ресурсів області не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму, і протягом років залишилась майже незмінною.

Таблиця 6. Поширеність процесів деградації земель

Види деградованих земель	Площа земель, підданих впливу, тис. га	% від загальної площі території
Дефляційно небезпечні землі (с/г угіддя)		
Землі (с/г угіддя), піддані водній ерозії	22,36	1,07
Землі (с/г угіддя), піддані сумісній дії водної та вітрової ерозії	61,82	2,96
Землі (с/г угіддя) із кислими ґрунтами	0,58	0,03
Землі (с/г угіддя) із засоленими ґрунтами		
Землі (с/г угіддя) із солонцюватими ґрунтами	0,43	0,02
Землі (с/г угіддя) із солонцевими комплексами		
Землі (с/г угіддя) осолоділі	0,04	0,00
Землі (с/г угіддя) перезволожені	2,81	0,13
Землі (с/г угіддя) заболочені	2,61	0,12
Землі (с/г угіддя) кам'янисті		
Забруднені землі (с/г угіддя), що не використовуються у с/г виробництві		

Примітка: інформація Головного управління Держгеокадастру у Черкаській області

Так, у складі сільськогосподарських угідь області зосереджено 520,7 тис. га або 40,0% особливо цінних земель, в тому числі рілля - 514,6 тис. га (43,8%) від обстежуваної площі. Нераціональна система землекористування призвела до тяжких екологічних наслідків, а саме: наявності таких проявів деградації земель як ерозія, техногенне забруднення, вторинне осолонцювання, підтоплення та зсуви ґрунтів. Високий рівень розораності угідь, в тому числі на схилах, значне розширення посівів просапних культур та практично повне припинення виконання комплексу робіт по захисту ґрунтів, порушення системи обробітку ґрунту призводить до погіршення стану земель. Зважаючи на це і враховуючи кліматичні особливості (часті відлиги, різка зміна температури під час весняного сніготанення, весняні суховії, зливовий характер опадів), а також знищення лісової та трав'янистої рослинності на крутосхилах, неправильне розміщення доріг та інших лінійних об'єктів на місцевості зумовлюють інтенсивний розвиток ерозійних процесів.

Обласною програмою охорони навколишнього природного середовища на 2021-2027 роки (далі - Програма), затверджена рішенням обласної ради від 19.02.2021 № 5-23/VIII (із змінами). запланована реалізація природоохоронних заходів за напрямком "Охорона і раціональне використання земель". Передбачено 17 заходів, орієнтовний обсяг фінансування яких складає 132 103,2 тис. грн, з них: державний бюджет - 99 200,0 тис. грн, місцеві бюджети - 32 888,8 тис. грн, кошти суб'єктів господарювання - 14,4 тис. грн., зокрема:

- захист від підтоплення в межах 10 ТГ;
- реконструкція гідротехнічних споруд в межах 4 ТГ;
- будівництво берегозакріплювальних споруд в межах 2 ТГ.

У зв'язку з військовою агресією, фінансування заходів Програми за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших джерел не здійснювалось.

За даними Департаменту агропромислового розвитку ОДА з метою реалізації законодавства України з охорони земель в області проводиться моніторинг ґрунтів та агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення.

За 2023 рік в області проведено обстеження сільськогосподарських угідь щодо стану родючості ґрунтів на площі 43,9 тис. га (Черкаська філія ДУ „Держґрунтохорона“). Згідно з планом робіт, було проведено агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення в агроформуваннях Звенигородського - 28953,38 га, Уманського - 7360,8 га, Черкаського - 7616,01 га районів. За інформацією Черкаської філії ДУ „Держґрунтохорона“ відповідно до результатів досліджень середньозважений показник вмісту гумусу в обстежених ґрунтах області становить 2,98%, що відповідає середньому його вмісту.

Загалом в області ґрунти з середнім і підвищеним вмістом гумусу (2,1 - 4%) становлять 80,6% обстежених площ.

На території Черкаської області налічується 270 родовищ з 15 видів різних корисних копалин, з яких 91 родовище розробляється. Мінерально-сировинна база на 67,3% складається із сировини для виробництва будівельних матеріалів, на 18,7% – з прісних та мінеральних підземних вод, на 11,7% – з паливно-енергетичних корисних копалин (вугілля, торф), на 1,5% – з гірничорудних корисних копалин, по 0,4% – з нерудних корисних копалин для металургії та гірничохімічних корисних копалин.

За результатами інвентаризації, на території Черкаської області спостережна мережа за підземними водами налічує 23 спостережних пункти (на ґрунтові води – 10 спостережних пунктів, на міжпластові – 13), з яких 15 спостережних пунктів діючі, 3 – потребують ремонту, ще 5 спостережних пунктів – стан невідомий.

2.5. Біологічне та ландшафтне різноманіття, природно-заповідний фонд

Черкаська область розташована на східноєвропейській рівнині, в басейні середньої течії Дніпра. За фізико-географічними, кліматичними і ґрунтовими ознаками територія області належить до лісостепової природно-кліматичної зони і відноситься до малолісних регіонів України. Рельєф області - горбиста, пересічена ярами та балками, рівнина.

Для Черкаської області характерне поєднання флори лісової та степової зони, тому сформувалася ценотично багата природна рослинність, яка представлена лісовим, чагарниковим, степовим, лучним, болотним, водним, петрофітним, псамофітним типами рослинності. Лісова рослинність представлена сосновими та дубово-сосновими, дубово-грабовими деревостанами; трав'яниста рослинність - це придніпровські та середньодніпровські лучні степи та остепнені луки, рослинність заплави - дніпровські лісостепові лучні степи, справжні торфянисті остепнені та засолені луки; болотна рослинність - лісостепові осокові, гіпно-осокові, злаково-осокові, очеретяно-осокові, трав'яні і трав'яно-гіпнові угруповання.

Географічне положення Черкаської області в лісостеповій зоні зумовлює розмаїття видового складу широколистянолісових, північностепових, поширення наявних акліматизованих і синантропних видів. Це підтверджується наявністю на території Черкащини хребетних тварин 410 - 420 видів, з яких 66 видів ссавців, близько 280 видів птахів, 9 видів плазунів, 11 видів земноводних, 51 видів риб, 57 видів молюсків.

На території області 103 види тварин занесених до Червоної книги України; 62 види тварин охороняються відповідно до угод Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі; 18 видів тварин охороняються відповідно до угод Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES); 17 видів тварин охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), 6 видів занесено до Європейського червоного списку; 21 вид тварин охороняються відповідно до угод Міжнародним союзом охорони природи (МСОП).

Станом на 01.01.2025 природно-заповідний фонд області налічував 598 об'єктів, загальною площею понад 83,1 тис. га (фактична площа становила 70,4 тис. га), з них: 23 – загальнодержавного та 575 – місцевого значення. Показник заповідності доведено до 3,4%, при середньому по Україні 6,82%.

З метою збереження цілісності територій та об'єктів ПЗФ в області ведеться робота з розроблення проєктів землеустрою щодо організації та встановлення меж територій та об'єктів ПЗФ. В 2024 році Управлінням екології та природних ресурсів ОДА погоджено 17 проєктів землеустрою.

За поданням ОДА рішеннями обласної ради впродовж 2024 року оголошено 8 об'єктів ПЗФ місцевого значення та змінено межі 1 існуючого об'єкту ПЗФ. Площу ПЗФ збільшено на 122,894 га (у 2023 році оголошено 10 об'єктів ПЗФ місцевого значення загальною площею 92,2634 га).

ПЗФ області складають об'єкти наступних категорій: Канівський природний заповідник, національні природні парки „Білоозерський“, „Нижньосульський“, „Холодний Яр“, дендрологічний парк „Софіївка“, Черкаський зоологічний парк, регіональний ландшафтний парк „Трахтемирів“, 247 заказників, 215 пам'яток природи, 69 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 52 заповідні урочища.

Таблиця 7. Динаміка структури ПЗФ Черкаської області

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2023		На 01.01.2024	
	Кількість, шт.	Площа, га	Кількість, шт.	Площа, га
Природні заповідники	1	8657,2	1	8657,2
Біосферні заповідники	-	-	-	-
Національні природні парки	3	18060,7354	3	18060,7354
Регіональні ландшафтні парки	1	5562,5	1	5562,5
Заказники загальнодержавного значення	5	14324,7083	5	14324,7083
Заказники місцевого значення	240	29101,1907	242	29158,4341
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	6	1166	6	1166
Пам'ятки природи місцевого значення	202	739,2376	209	773,0576
Заповідні урочища	52	3725,97	52	3725,97
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-

Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	179,18	1	179,18
Дендрологічні парки місцевого значення	-	-	-	-
Зоологічні парки загальнодержавного значення	1	4,37	1	4,37
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	6	688,89	6	688,89
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	62	749,1121	63	751,6121
Разом:	580	82959,0941	590	83052,6575
у т. ч. загальнодержавного значення	23	43081,0837	23	43081,0837
місцевого значення	557	39878,0104	567	39971,5738
Фактична площа ПЗФ		70288,1348		70402,6982
% фактичної площі ПЗФ від площі АТО	-	3,4	-	3,4

На території області водно-болотні угіддя міжнародного значення, біосферні резервати та об'єкти Всесвітньої природної спадщини відсутні. Робота з ідентифікації потенційних Смарагдових об'єктів була здійснена у 2009-2011 роках Благодійною організацією Інтерекоцентр в рамках впровадження проекту Ради Європи та ЄС „Підтримка для впровадження Програми робіт щодо природно-заповідних територій Конвенції про біологічне різноманіття в рамках політики Сусідства ЄС на сході та в Росії: Розширення реалізації принципів мережі ЄС Natura 2000 через Смарагдову мережу“. Проєкт Ради Європи та ЄС дозволив визначити та описати 146 потенційних об'єктів Смарагдової мережі в Україні, які займають площу близько 4 мільйонів гектарів. Ще п'ять Смарагдових об'єктів було визначено і описано в рамках теми „Визначення територій спеціального інтересу щодо їх збереження в межах та за межами природно-заповідного фонду України згідно з Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі“, яка виконувалася Інтерекоцентром та фінансувалася Мінприроди України в 2011 році.

На території Черкаської області експертами було виділено такі об'єкти Смарагдової мережі: UA0000012 Канівський природний заповідник, UA0000082 Національний природний парк „Нижньосульський“, UA0000110 Кременчуцьке та UA0000111 Канівське водосховища, Долини річок UA0000302 Супій, UA0000272 Рось, UA0000329 Золотоношка, UA0000331 Кропивна, UA0000261 території Холодного Яру, UA0000254 Черкаського Бору, UA0000162 Шуляцького болота, UA0000256 Михайлівського.

Потенційними об'єктами на території області, які занесені до „тіньового списку“ територій, що пропонується включити до мережі Емеральд (Смарагдової мережі) України є: UA0000385 Басейн річки Гірський Тікич; UA0000561 Межиріччя річок Рось

та Росава; UA0000567 Межиріччя річок Серебрянка та Медянка; UA0000568 Балки середньої частини Тясмина; UA0000415 Чигирин - Світловодські степові балки; UA0000382 Долина річки Ірклій; UA0000396 Долина річки Бурімка; UA0000566 Ржищівські балки.

З метою захисту від незаконного заволодіння, збереження цілісності об'єктів ПЗФ в області проводиться комплекс робіт щодо встановлення їх меж у природі (на місцевості).

2.6. Відходи.

Станом на 01.01.2024 на території підприємств області зберігалось 235,0 тис. т відходів I – IV класів небезпеки.

У 2023 році в області утворилось 1525,3 тис. т відходів I – IV класів небезпеки, з них: 1463,2 тис. т від економічної діяльності підприємств і організацій (промислові відходи) та 62,0 тис. т відходів від домогосподарств. З 1463,2 тис. т промислових відходів, основна частина (99,9%) належить до IV класу небезпеки.

Протягом 2023 року утилізовано, оброблено (перероблено) 902,6 тис. т відходів (59,2% від утворених).

Промислові відходи. За статистичними даними у 2023 році обсяг утворення відходів I класу небезпеки склав 0,106 тис. т; II класу небезпеки – 0,224 тис. т; III класу небезпеки – 0,623 тис. т; IV класу небезпеки – 1462,293 тис. т. Із загальної кількості утворених відходів 99,9 % складають відходи IV класу небезпеки.

У 2023 році порівняно з 2022 роком збільшилися обсяги утворених промислових відходів на 204,17 тис. т (на 14,0%, з 1259,075 тис. т у 2022 році до 1463,245 тис. т у 2023 році), з них обсяги утворених відходів I – III класів небезпеки збільшилися на 0,171 тис.т (на 21,9%, з 0,781 тис. т у 2022 році до 0,952 тис. т у 2023 році). Разом з цим у звітному році збільшилися обсяги відновлених (утилізованих) відходів на 111,5 тис. т (на 14,1%).

Зменшився обсяг спалених відходів на 4,8 тис. т (на 46,15%), що пов'язано зі зменшенням кількості відходів, що спалюються з метою отримання енергії та теплового перероблення енергії за рахунок спалення відходів IV класу небезпеки.

Як результат 61,68% промислових відходів (від загального обсягу утворених промислових відходів) було відновлено (утилізовано), 16,7% видалено.

На кінець 2023 року за статистичними даними на території підприємств зберігається 234,955 тис. т відходів I – IV класів небезпеки, що є наслідком невжиття рядом підприємств заходів, спрямованих на передачу відходів іншим власникам на відновлення (утилізацію), видалення чи знешкодження. Найбільшу кількість відходів, які знаходяться на території підприємств становлять відходи IV класу небезпеки 234,821 тис. т або 99,9 % від загальної кількості відходів I – IV класів небезпеки, які зберігаються на території підприємств.

Основними утворювачами відходів у 2023 році були підприємства сільського господарства та пов'язаних з ним послуг, відходи яких становили 68,2% від загальних обсягів утворених відходів в області. Із загального обсягу утворених відходів найбільшу кількість склали тваринні екскременти та послід пташиний, що становить 1020,566 тис. т (66,9%).

До основних видів відходів, що утворюються в області відносяться:

- екскременти, сечовина та гній від худоби – 740,034 тис. т;
- послід пташиний – 280,532 тис. т;
- шлак паливний – 74,183 тис. т;
- сироватка – 230,817 тис. т.

Динаміка основних показників поводження з відходами I – IV класів небезпеки Черкаської області представлена в таблиці.

Таблиця 8. Динаміка основних показників поводження з відходами I – IV класів небезпеки, тис. т (за формою статзвітності № 1-відходи)

№ з/п	Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	Утворено	1301,4	1330,0	1525,3
2	Одержано від інших підприємств	273,7	224,2	429,3
3	Спалено	9,9	10,4	5,6
4	Використано (утилізовано)	835,9	791,1	902,6
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	256,4	167,4	244,5****
6	Передано іншим підприємствам	202,3	363,0	671,0
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок*	-	-	-
8	Наявність на кінець звітнього року у сховищах організованого складування та на території підприємств	506,837**	667,592***	235,0***

* З 2020 року дана інформація не передбачена формою статзвітності.

** Наявність відходів у тимчасовому зберіганні

*** Наявність відходів на кінець року

**** видалено відходів у спеціально відведені місця та об'єкти

Тверді побутові відходи. За даними проведеної інвентаризації на території області обліковується 477 місць видалення ТПВ (полігонів та сміттєзвалищ). Станом на 01.01.2025 роздільне збирання ТПВ впроваджене у наступних територіальних громадах: Черкаська, Білозірська, Балаклеївська, Городищенська, Кам'янська, Канівська, Корсунь-Шевченківська, Леськівська, Мліївська, Мошнівська, Руськополянська, Ротмістрівська, Смілянська, Сагунівська, Степанківська, Степанецька, Ліпльавська, Червонослобідська, Чигиринська, Тернівська (Черкаський район), Ватутінська, Звенигородська, Матусівська, Тальнівська (Звенигородський район), Вознесенська, Гельмязівська, Драбівська, Золотоніська, Чернобаївська, Новодмитрівська, Зорівська, Шрамківська, Іркліївська (Золотоніський район), Бабанська, Жашківська, Іваньківська, Маньківська, Уманська (Уманський район).

Найбільшим полігоном для захоронення ТПВ є полігон м. Черкаси, на якому у 2023 році розміщено 96,7 тис. т ТПВ, що складає 43,4% від загального обсягу захоронених ТПВ в області.

На сміттєзвалища та полігони ТПВ вивозяться відходи від житлових будинків, громадських будівель та установ, підприємств торгівлі, громадського харчування тощо. У загальному обсязі побутових відходів міститься: 10,3-26,4% паперу, 20-40 % харчових відходів, 0,75-3,7% відходів деревини, 0,2-8% текстилю, 1-5,8% металів, 1,1-9% скла, 0,6-6% полімерних відходів та інших речовин. За даними обласного реєстру місць видалення відходів (далі - МВВ) в області паспортизовано 267 місць видалення ТПВ (полігонів і сміттєзвалищ).

Окрему групу небезпечних відходів становлять невідомі, непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (відходи пестицидів)

(станом на 19.12.2024 в області зберігалось 278,4 т відходів пестицидів). Станом на 01.01.2025 кількість складів для зберігання відходів пестицидів становила 11.

Для здійснення координації та контролю діяльності у сфері паспортизації МВВ діє обласна комісія з питань затвердження паспортів МВВ, утворена розпорядженням ОДА від 22.09.2014 № 343, зі змінами. У звітному році проекти паспортів місць видалення відходів від органів місцевого самоврядування на розгляд комісії не надходили.

Важливим залишається питання потрапляння ресурсоцінних відходів на полігони та сміттєзвалища ТПВ. Попереднє сортування відходів перед видаленням на звалища та впровадження роздільного збирання вторинних компонентів ТПВ дасть можливість зменшити обсяги розміщення побутових відходів на полігонах та сміттєзвалищах. Так, на контейнерних майданчиках багатопверхових будинків м. Черкаси встановлено 310 контейнерів, з них: 250 для пластику, 60 для скла. Зібрані від населення використані ПЕТФ-пляшки ПрАТ „Черкасивторресурси“ та ТОВ „УМК“ сортуються за кольорами, подрібнюються, промиваються, сушаться та передаються на оброблення іншим підприємствам. Крім того, в місті Черкаси діють 5 стаціонарних пунктів збирання небезпечних відходів. У 2023 році від населення зібрано 30 тис. шт. відпрацьованих ламп, що містять ртуть, та 2 т відпрацьованих батарейок.

2.7. Вплив військових дій на екологію.

З початку повномасштабних військових дій в Україні, в області утворилось 3202,8 т відходів від руйнувань, з яких станом на 01.01.2025: 1257,3 т знаходяться у місцях тимчасового зберігання в Уманському та Черкаському районах (до їх подальшої утилізації чи видалення), 139,9 т утилізовано, 1805,6 т видалено.

Збитки, завдані довкіллю Черкаської області внаслідок бойових дій в Україні, обраховані Державною екологічною інспекцією Центрального округу, станом на 01.01.2024 становили 145,6 млрд грн.

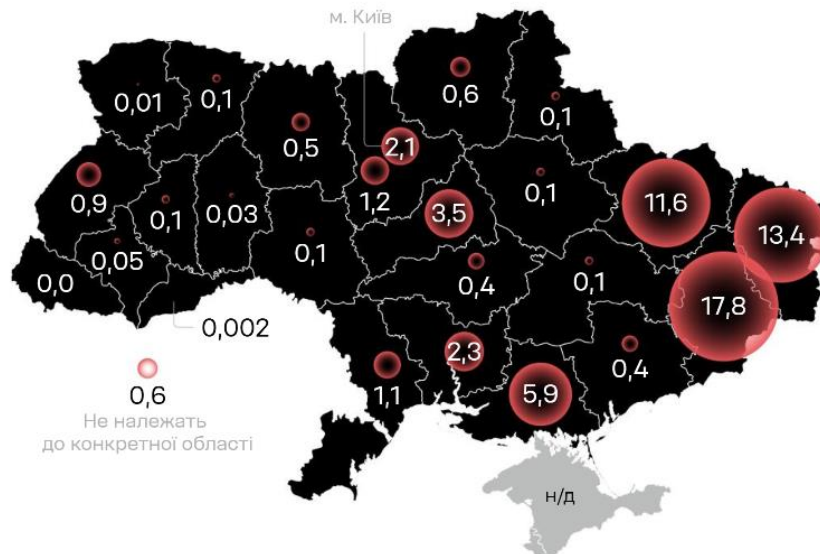
Шкода, завдана атмосферному повітрю через бойові дії в Україні:

- забруднення атмосферного повітря внаслідок горіння нафти, нафтопродуктів та газу – на суму 199,2 млн грн;
- забруднення атмосферного повітря внаслідок лісових пожеж – 132,9 тис. грн;
- забруднення атмосферного повітря внаслідок загорання інших об'єктів – 432,9 тис. грн.

Шкода, завдана земельним ресурсам через бойові дії в Україні (внаслідок їх засмічення) – на загальну суму 145,4 млрд грн.

Збройна агресія російської федерації має нищівний вплив на екологію України. Немає регіону України, який не постраждав. Найбільше постраждали земельні ресурси, знищуються заповідні території.

На карті нижче наведена порівняльна оцінка збитків довкіллю регіонів України, завданих військовими діями в Україні, з 24.02.2022 по III квартал 2024 року (за інформацією журналу Forbes Ukraine). За даною оцінкою, загальні збитки довкіллю України, спричинені військовими діями, становили 62,9 млрд дол. США; з них по Черкаській області – 3,5 млрд дол. США (5,6%).

Мал. 3. Оцінка збитків довкіллю, завданих військовою агресією російської федерації з 24.02.2022 по III квартал 2024 року, млрд дол. США

2.8. Здоров'я населення.

Медична допомога населенню області у 2024 році надавалась 96 закладами охорони здоров'я, в тому числі 37 лікарняними та 46 амбулаторними закладами.

У складі амбулаторних установ 8 самостійних поліклінік та 38 установ первинної ланки.

Станом на 31.12.2024 зареєстровано 35 центрів первинної медико-санітарної допомоги, в складі яких 35 базових та 148 лікарських амбулаторій як відокремлених структурних підрозділів.

Крім того, функціонує 3 лікарські амбулаторії територіальних громад.

В складі всіх амбулаторій – 239 фельдшерсько-акушерські/фельдшерські пункти.

Станом на 01.01.2025 питома вага населення, охопленого медичною допомогою на засадах загальної практики – сімейної медицини, становила 83,0 відс.

Загальна кількість закладів охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну допомогу населенню області (з амбулаторіями – відокремленими структурними підрозділами), становила на кінець 2024 року – 231 установу.

Комунальним закладом „Черкаський обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики” узагальнюються оперативні дані закладів охорони здоров'я про стан захворюваності населення. За 2022 рік показник загальної захворюваності всього населення становив 12 730,1 на 10 тис. всього населення області (за 2023 рік - 13 745,96; за 9 місяців 2024 року - 10 709,36 відповідно).

Показник первинної захворюваності за 2022 рік становив 5014,8 на 10 тисяч всього населення області (2023 рік - 5 659,78; 9 місяців 2024 року - 4 151,96). Порівняно з 2022 роком у 2023 році спостерігається зростання показника на 12,9%.

Хвороби органів системи кровообігу стабільно займають перше рангове місце в структурі загальної захворюваності як всього, так і дорослого населення області.

Хвороби органів дихання займають друге рангове місце в структурі загальної захворюваності всього населення. Показник загальної захворюваності населення області становив у 2022 році - 2 370,6 (2023 рік - 2 682,97; 9 місяців 2024 року - 2 104,80) на 10 тис. всього населення. У структурі первинної захворюваності всього населення хвороби органів дихання займають перше рангове місце та складають за

2022 рік - 2082,6 на 10 тис. всього населення (2023 рік - 2 358,53; 9 місяців 2024 року - 1 844,68).

Значно знизився в поточному році рівень захворюваності всього населення пневмонією - за 2022 рік показник склав 91,3 на 10 тис. всього населення (2023 рік - 56,5; 9 місяців 2024 року - 44,3).

Показник загальної захворюваності дорослого населення за 2022 рік становить 12949,2 на 10 тис. відповідного населення (2023 рік - 13 749,05; 9 місяців 2024 року - 10 732,86).

Показник первинної захворюваності дорослого населення у 2022 році склав 4 260,0 (2023 рік - 4 631,08; 9 місяців 2024 року - 3 320,36).

Найпоширенішими захворюваннями серед дорослого населення є хвороби системи кровообігу - кількість випадків за 2022 рік - 391519; 2023 рік - 414 507; 9 місяців 2024 року - 331 312.

Значне місце серед хвороб системи кровообігу займає гіпертонічна хвороба (всі форми) - 2022 рік - зареєстровано 185 108 випадків - 47,3%; 2023 рік - 206 534 - 49,8%; 9 місяців 2024 року - 167 252 - 50,5% від хвороб системи кровообігу.

Показник загальної захворюваності серед дітей віком 0-17р. включно за 2022 рік складав 11 613,4 на 10 тис. дитячого населення (2023 рік - 13 730,09; 9 місяців 2024 року - 10 588,62).

Показник первинної захворюваності дітей 0- 17р. включно за 2022 рік - 8 862,2 (2023 рік - 10 945,47; 9 місяців 2024 року - 8 424,86).

Серед соціально значущих хвороб населення області слід відзначити:

- кількість хворих на злоякісні новоутворення - контингенти онкохворих у 2022 році становлять 44 080 осіб (2023 рік - 46 193 особи; 9 місяців 2024 року - 47 991 особа);

- кількість хворих на ВІЛ, що перебувають на обліку - 2022 рік - 4 116 осіб (2023 рік - 4 138 осіб; 9 місяців 2024 року - 4 236 осіб);

- кількість хворих на СНІД, що перебувають на обліку - 2022 рік - 1 250 осіб (2023 рік - 1 202 особи; 9 місяців 2024 року - 1 224 особи).

В області функціонує комунальне некомерційне підприємство „Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Черкаської обласної ради“, до складу якого входять 5 станцій екстреної швидкої медичної допомоги (ЕШМД) – філій Центру: Черкаська, Смілянська, Уманська, Лівобережна та Звенигородська.

Медичну допомогу хворим надають 102 бригади ЕШМД. Забезпеченість бригадами ЕШМД в середньому по області складає 0,88 на 10 тис. населення (при нормативі 1,0). Навантаженість бригад становить 5 виїздів за добу.

У 2023 році затверджена спроможна мережа закладів охорони здоров'я Черкаського госпітального округу, у складі якої визначені:

- надкластерні заклади охорони здоров'я – 7;

- кластерні заклади охорони здоров'я – 6;

- загальні заклади охорони здоров'я – 14.

Станом на 31.12.2024 в області функціонувало 37 госпітальних закладів охорони здоров'я на 8 539 ліжок, забезпеченість ліжками становить 73,8 на 10 тис. населення.

Кількість ангиографічних апаратів у області збільшилась з 1 у 2020 році до 5 у 2024 році, комп'ютерних томографів – з 3 до 15, мамографів – з 13 до 14.

У 2 закладах охорони здоров'я Черкаської області встановлено магнітно-резонансні томографи – у КНП „Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради“ та КНП „Клінічний центр онкології, гематології, трансплантології та паліативної допомоги Черкаської обласної ради“.

На даний час КНП „Клінічний центр онкології, гематології, трансплантології та паліативної допомоги Черкаської обласної ради“ залишається одним з лідерів в Україні за кількістю проведених трансплантацій гемопоетичних стовбурових клітин, більша частина з яких була алогенною. Загалом, з 2020 року було виконано 244 трансплантацій кісткового мозку.

Крім того, у закладі проведено 31 пересадка нирок (13 від родинних та 18 від посмертних донорів).

У КНП „Черкаський обласний кардіологічний центр Черкаської обласної ради“ проведено 4 трансплантації серця: у 2021 році – 2 операції, у 2022 році – 1 операція, у 2024 році – 1 операція.

Діє мережа профілактичних скринінгових центрів „Здоров'я жінки“, які здійснюють ранню діагностику пухлин репродуктивної системи.

Станом на 01.01.2025 скринінгові центри функціонують у 5 закладах охорони здоров'я.

Також в області діє служба гемодіалізу. Кількість діючих апаратів на кінець 2024 року становила 71 (у КНП „Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради“ та її 4 філіях; розміщених на базі багатoproфільних лікарень: КНП „Смілянська міська лікарня“ Смілянської міської ради, КНП „Золотоніська багатoproфільна лікарня“ Золотоніської міської ради, КНП „Звенигородська багатoproфільна лікарня інтенсивного лікування“ Звенигородської міської ради, КНП „Уманська центральна районна лікарня“ Паланської сільської ради).

Станом на 01.01.2025 в медичних установах області чисельність працюючих становила 19 706 осіб (у 2020 році – 22 221 особа), з них 17,9 відс. – лікарі; 40,5 відс. – молодші спеціалісти з медичною освітою; 41,6 відс. – інші працівники.

Дефіцит лікарських кадрів склав 1 266 осіб. Укомплектованість усіх штатних посад лікарів фізичними особами становить 73,6 відс., що залишається недостатнім для якісного надання медичних послуг населенню.

В області проводиться постійна робота щодо розвитку послуг стаціонарної реабілітаційної допомоги. Загалом 12 закладів охорони здоров'я області надавали реабілітаційні послуги ветеранам, Захисникам і Захисницям України амбулаторно та 8 – стаціонарно.

Зокрема, на базі КНП „Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради“ функціонує реабілітаційне відділення на 51 ліжко, у складі якого у 2024 році розпочав роботу реабілітаційний центр RECOVERY для надання медичної допомоги учасникам бойових дій в Україні потужністю 30 ліжок (в рамках меморандуму між Черкаською обласною радою, благодійною організацією „Фонд В. Пінчука“, „Соціальна ініціатива“ та адміністрацією лікарні). Увесь простір реабілітаційного центру облаштовано за світовими стандартами технологічності та інклюзивності.

Також в області функціонує КНП „Черкаський обласний клінічний госпіталь ветеранів війни Черкаської обласної ради“, який надає планову та медико-психологічну реабілітаційну допомогу, зокрема ветеранам війни та особам, що брали участь у бойових діях в Україні починаючи з 2014 року. В установі створені необхідні умови для надання лікувально-реабілітаційної допомоги військовослужбовцям та ветеранам війни, в тому числі і психологічної реабілітації. Кількість ліжкомісць у даній установі – 250.

В цілому, за оперативною інформацією, надана реабілітаційна допомога протягом 2024 року:

- в умовах закладів охорони здоров'я, які надають таку допомогу у стаціонарних умовах, – 5 808 особам (у 2022 році – 3 165 особам, у 2023 році – 4 059 особам);

- в умовах закладів охорони здоров'я, які надають таку допомогу у амбулаторних умовах, – 5 714 особам (у 2022 році – 8 732 особам, у 2023 році – 6 535 особам).

2.9. Прогнозні зміни стану довкілля Черкаської області, якщо документ державного планування не буде затверджено.

Проектом Стратегії визначено стратегічні та операційні цілі розвитку Черкаської області. Для кожної з визначених цілей розробляються завдання та шляхи виконання поставлених завдань. Шляхи виконання передбачають низку заходів та проєктів, серед яких можуть бути види діяльності, які, відповідно до Закону України „Про оцінку впливу на довкілля“, підлягатимуть оцінці впливу на довкілля до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

Відмова від реалізації ДДП, забезпечить відсутність появи нових джерел впливу на довкілля від реалізації завдань Програми. Забруднення компонентів довкілля залишиться на існуючому рівні, з подальшим поступовим погіршенням якості атмосферного повітря промислово розвинених населених пунктів області, поверхневих та підземних вод, збільшення обсягів накопичення побутових та промислових відходів.

Серед пріоритетних цілей Стратегії є завдання безпосередньо спрямовані на підтримку задовільного стану довкілля, а саме:

- впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС;
- запровадження сучасних механізмів управління відходами;
- розвиток ПЗФ, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;
- покращення стану водних об'єктів.

Тому, у разі не затвердження Стратегії та не реалізації даних цілей, це призведе до зниження якості екологічних показників стану довкілля та санітарно-гігієнічних умов проживання населення Черкаської області. А також, відсутність системного підходу, закріпленого в Стратегії, до наявних екологічних питань загальмує їх вирішення. Крім того, не забезпечуватиметься досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Не схвалення документа державного планування унеможливілює виконання природоохоронних заходів.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ

Проект документу державного планування (*Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки (у новій редакції)*) розроблений для Черкаської області, яка є територією, яка ймовірно зазнає впливу внаслідок виконання Стратегії.

Площа області складає 20,9 тис. кв. км.

Атмосфера. За даними Головного управління статистики у Черкаській області в 2023 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел становили 61,8 тис. т, що на 14,8 тис. т більше у порівнянні з 2022 роком.

Збільшення кількості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря обумовлено зростанням викидів:

- на ПрАТ „Черкаське хімволокно“ ВП „Черкаська ТЕЦ“ на 11,783 тис. т у зв'язку із використанням більшої кількості вугілля (у 2022 році використання вугілля становило 276 608 т, із вмістом сірки 1,84%, у 2023 році - 356 667 т, із вмістом сірки 2,65%);

- на ПрАТ „АЗОТ“ на 2,913 тис. т та ПрАТ „Миронівська птахофабрика“ на 0,279 тис.т в зв'язку із збільшенням випуску продукції.

Станом на 01.01.2025 в області 3313 об'єктів господарювання здійснювали викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря при наявності дозволів на викиди.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та інформація щодо обсягів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря у 2023 році.

Таблиця 9. Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.		Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП	
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами				пересувними джерелами
2019	114,4	51,8	62,6	2,5	43,2	0,001
2020	51,4	51,4	***	2,5	43,4	0,0005
2021	47,6	47,7	***	2,3	40,7	0,0004
2022	47,0	47,0	***	****	****	**
2023	61,8	61,8	***	****	****	**

За даними Головного управління статистики у Черкаській області:

* ВРП (валовий регіональний продукт) розраховується з 2004 року,

**дані за 2022-2023 роки щодо ВРП знаходяться на стадії обробки;

***за 2020 - 2023 роки дані щодо викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел - відсутні;

****за 2023 рік інформація щодо щільності викидів у розрахунку на 1 кв.км, т та обсягів викидів у розрахунку на 1 особу, кг – відсутня.

Таблиця 10. Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районах області у 2023 році

	Обсяги викидів, тис. т		Збільшення /зменшення викидів у 2023 р. проти 2022 р., тис. т	Розподіл обсягів викидів, %	Викинуто в середньому одним підприємством, т
	у 2023 р.	у % до 2022 р.			
Всього, в т.ч.	61,8	131,5	14,8	100	*
Звенигородський р-н	3,4	101,2	0,0	5,4	*
Золотоніський р-н	5,3	94,8	-0,3	8,5	*
Уманський р-н	5,4	102,0	0,1	8,8	*
Черкаський р-н	47,7	145,5	15,0	77,3	*

* Інформація щодо обсягів викинутих забруднюючих речовин в атмосферне повітря в середньому одним підприємством – відсутня

Основними забруднювачами атмосферного повітря у 2023 році залишалися: ПрАТ «Черкаське хімволокно» ВП «Черкаська ТЕЦ» з валовим викидом 28,989 тис. т; ПрАТ «Миронівська птахофабрика» – 6,178 тис. т; ПрАТ «АЗОТ» – 6,018 тис. т.

Загальний обсяг викидів від цих підприємств становив 41,185 тис. т (67% від викидів стаціонарних джерел області).

Таблиця 11. Основні забруднювачі атмосферного повітря

№ з/п	Підприємство-забруднювач	Вид економічної діяльності	Валовий викид, т.		Зменшення/ збільшення	Причини зменшення або збільшення
			2023	2022		
1	ПрАТ „Черкаське хімволокно“	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонування повітря (виробництво електроенергії)	28988,790	17205,724	+11783,066	збільшення використання вугілля
2	ПрАТ „Миронівська птахофабрика“	Сільське, лісове та рибне господарство (розведення свійської птиці)	6178,08	5899,529	+278,551	Збільшення випуску продукції
3	ПрАТ „Азот“	Переробна промисловість (виробництво добрив та азотних сполук)	6018,599	3106,020	+2912,579	Збільшення випуску продукції

Для скорочення викидів та забезпечення нормативного стану атмосферного повітря підприємствами області розробляються та впроваджуються заходи по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

За рахунок впровадження таких заходів відбулося зменшення ймовірності забруднення атмосфери нітрозними або хвостовими газами на 0,1 т/рік.

Постійні спостереження за станом атмосферного повітря здійснюються Черкаським обласним центром з гідрометеорології тільки в м. Черкаси. За їх даними в атмосферному повітрі міста у 2023 році середньорічні концентрації по формальдегіду (Дніпровський мікрорайон міста) становили 2,67 ГДК (в 2022 – 2 ГДК), по всіх інших речовинах фактичні концентрації не перевищували нормативи встановлені санітарним законодавством.

Індекс забруднення атмосферного повітря за 2023 рік становив 6,54 (у 2022 році – 5,32), що вважається підвищеним рівнем забруднення атмосферного повітря ($5 < IЗА < 7$) (по Україні ІЗА становив 6,6).

Основним чинником та критерієм для визначення забруднення атмосферного повітря є норматив якості атмосферного повітря.

Цей показник відображає гранично допустимий максимальний вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі, при якому відсутній негативний вплив на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Забруднене повітря є причиною кожного третього інсульту, раку легень та хвороб серця, повідомляє ВООЗ. Навіть якщо ви не бачите смогу, це не означає, що повітря чисте. Життя в селі теж не гарантує легкості дихання, особливо якщо там заведено опалювати вугіллям, палити сміття, картоплиння та сухе листя.

У забрудненому повітрі можуть міститися зважені часточки, чадний газ, формальдегід, оксиди азоту, сірки, а також бензопірен, свинець.

Найнебезпечнішим забруднювачем повітря для людини є тонкодисперсні тверді частинки. Ці частинки в 40 разів менші за товщину людської волосини і невидимі для ока людини. Вони легко потрапляють глибоко в легені, де викликають запалення, потім через кровотік вражають серце, мозок або інші органи.

Учені виявили збільшення частоти інфекційних захворювань дихальних шляхів у дітей, що мешкають в умовах забрудненого атмосферного повітря.

Негативно впливає на стан здоров'я людини смог, що утворюється в повітрі міст в результаті фотохімічних реакцій забруднюючих речовин, спричинених викидами підприємств та автотранспорту. Він спричиняє сльозотечу, різь в очах, сухий кашель, нудоту, головний біль, стискання в грудях, задишку, загальну слабкість, є причиною розладів функцій органів дихання.

Забруднення атмосферного повітря діоксидом сірки частіше призводить до виникнення таких захворювань, як хронічний і астматичний бронхіт, бронхіальна астма, емфізема легенів.

Дуже несприятливо діє на організм оксид вуглецю. Наявність оксиду вуглецю в організмі стає причиною скарг (особливо у регулювальників руху) на головний біль, запаморочення, порушення сну, зниження пам'яті й уваги, задишку, біль у ділянці серця тощо.

В атмосферному повітрі м. Черкаси, за даними Черкаського обласного центру з гідрометеорології, спостерігаються перевищення середньорічних ГДК по формальдегіду.

Формальдегід – газоподібна речовина з різким та неприємним запахом. В атмосфері синтезується внаслідок фотохімічного процесу під впливом ультрафіолетового випромінювання. Джерелами антропогенного надходження формальдегіду у навколишнє середовище є металургійні та хімічні підприємства,

підприємства з виготовлення меблів, полімерів та будівельних матеріалів. Найбільша частка його надходить у повітря з відпрацьованими газами автотранспорту. Формальдегід внесений до списку отруйних канцерогенних речовин, токсичний. Він негативно впливає на генетичний матеріал, дихальні шляхи, очі, шкіру, печінку, нирки, вражає центральну нервову систему.

Забруднення атмосферного повітря також негативно впливає на живі організми – вони уражаються як прямо, так і опосередковано, наприклад, коли забруднювальні речовини попадають в організми тварин і людей із рослинною їжею.

Оксиди сірки й азоту, що викидаються в атмосферу, зокрема, внаслідок роботи автомобільних двигунів, сполучаються з атмосферною вологою і утворюють дрібні крапельки сірчаної та азотної кислот, які переносяться вітрами у вигляді кислотного туману та випадають на Землю кислотними дощами. Кислотні дощі виникають в результаті поєднання двоокису сірки та оксидів азоту з атмосферним киснем.

Фільтруючись у ґрунті, вода кислотних дощів виносить багато поживних речовин, таких як кальцій, магній, калій, натрій. А їхнє місце займають токсичні метали, які під дією дощів стають розчинними і вбивають мікроорганізми, що розкладають органічні рештки, - ґрунт залишається без поживних речовин.

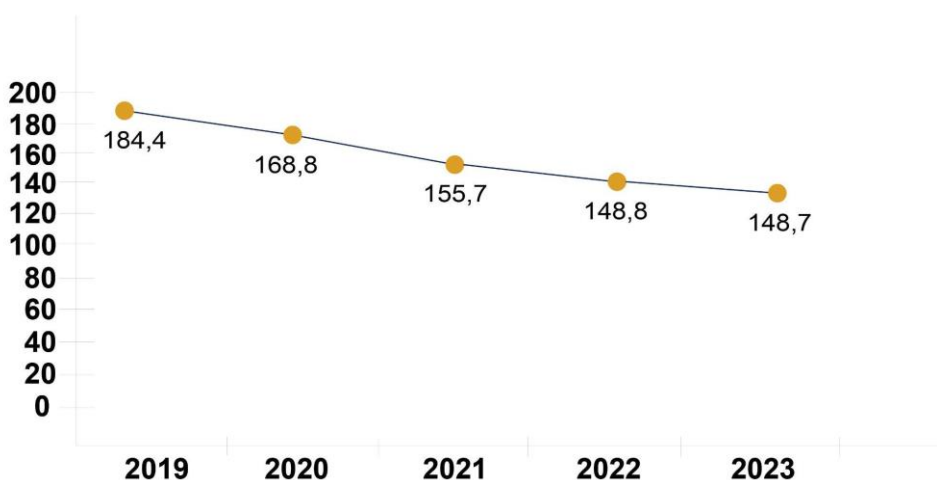
Кислотні дощі та туман також завдають шкоди лісам. Листя і хвоя дерев також пошкоджуються кислотами. Вплив кислотних дощів у поєднанні з іншими стресовими факторами навколишнього середовища робить дерева та рослини менш здоровими, більш вразливими до низьких температур, комах та хвороб.

Водні ресурси. Основними джерелами водопостачання області є Кременчуцьке водосховище, річки Гнилий Тікич, Рось, Тясмин та підземні водозабори.

Територія Черкаської області ділиться на два водні басейни: східна частина області відноситься до басейну річки Дніпра, західна частина до басейну річки Південний Буг.

За даними звітності за формою № 2-ТП–водгосп (річна) загальний обсяг забраної води у 2023 році становив 148,7 млн м³. У порівнянні з 2022 роком (148,8 млн м³) забір води зменшився на 0,1 млн м³.

Динаміка забору свіжої води показана на малюнку 3.

Мал. 4. Забір свіжої води, млн м³

Зміни обсягів забору води у 2023 році відбулися за рахунок зменшення водозабору з поверхневих джерел на 1,5 млн м³ (у 2023 році 123,4 млн м³, у 2022 році 124,9 млн м³) та збільшення водозабору з підземних джерел на 1,4 млн м³ у порівнянні з 2022 роком (в 2023 році 25,3 млн м³, а в 2022 році 23,9 млн м³).

У 2023 році на різні потреби використано свіжої води в обсязі 118,4 млн м³, в тому числі: на виробничі потреби – 68,2 млн м³ (57,6 %), питні та санітарно-гігієнічні потреби – 23,5 млн м³ (19,8 %), зрошення – 26,6 млн м³ (22,5 %).

Динаміка основних показників використання і відведення води наведена в таблиці.

Таблиця 12. Основні показники використання і відведення води, млн м³

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	174,3	175,9	179,6	172,6	184,4	168,8	155,7	148,8	148,7
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	138,9	141,9	143,0	137,9	149,7	132,9	115,4	108,3	118,4
виробничі потреби	76,65	81,39	76,36	77,92	82,76	83,38	73,1	63,1	68,2
питні і санітарно-гігієнічні потреби	26,50	25,38	24,99	23,74	23,52	22,14	24,0	23,2	23,4
зрошення	10,94	10,05	17,37	12,03	20,71	27,33	18,3	22,0	26,6
Сільськогосподарські потреби	24,80	25,11	24,26	24,2	22,63	-	-	-	-
ставка-рибне господарство (без вилучення)	78,96	79,92	78,26	75,15	76,11	102,53	89,3	38,11	68,72
Втрати води при транспортуванні	9,88	9,23	9,91	9,62	9,68	8,41	9,56	9,25	9,55
Загальне водовідведення з нього	124,2	128,4	123,8	104,8	103,8	103,2	85,9	72,629	73,97
у поверхневі водні об'єкти	106,4	110,7	106,5	87,62	87,57	75,22	81,6	68,75	69,9
у тому числі									
забруднених зворотних вод	5,958	7,318	4,486	7,171	2,854	3,203	4,134	3,668	3,566
з них без очищення	2,383	1,382	1,168	1,564	0,060	0,066	0,074	0,031	0,360
нормативно очищених	42,33	42,17	41,04	40,28	42,52	36,85	39,42	34,978	37,38
нормативно чистих без очистки	58,11	60,27	59,67	38,80	40,94	35,162	38,061	30,104	28,95
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	435,6	530,5	406,4	471,4	483,5	544,97	485,12	341,29	491,49

Частка оборотної та послідовно використаної води, %	85,74	87,34	85,09	86,76	86,21	102,98*	75,06	70,642	76,233
Потужність очисних споруд	87,83	88,94	83,46	84,34	76,35	57,78	62,10	55,996	58,038

За інформацією Регіонального офісу водних ресурсів у Черкаській області

* Відповідно до внесених змін до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 16.03.2021 №78 "Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування" показник наведено з урахуванням частки оборотного, повторного та послідовного водозабезпечення.

Обсяги забору, використання та відведення води по басейнах річок Дніпра та Південного Бугу показані в таблиці 12.

Таблиця 13. Забір, використання та відведення води, млн м³

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Басейн р. Дніпро	122,996	101,692	61,677	2,814
Басейн р. П. Буг	25,66	16,692	8,222	0,752
Всього по області	148,656	118,384	69,899	3,566

За інформацією Регіонального офісу водних ресурсів у Черкаській області

Постійні спостереження за станом водних об'єктів області у 2023 році, в межах повноважень здійснювали Регіональний офіс водних ресурсів у Черкаській області, Черкаський обласний центр з гідрометеорології, Державна установа "Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України", Державна екологічна інспекція Центрального округу у визначених контрольних створах.

За інформацією Черкаського обласного центру з гідрометеорології у 2023 році виконувалась програма діагностичного моніторингу масивів поверхневих вод басейнів Дніпра та Південного Бугу за фізико-хімічними показниками.

За програмою спостережень діагностичного моніторингу визначалися температура води, рН, розчинний кисень, біохімічне споживання кисню за 5 діб (БСК₅), хімічне споживання кисню (ХСК), іонний склад, азотні та фосфорні сполуки. Спостереження у пунктах діагностичного моніторингу проводились щомісячно.

Річки басейну Південного Бугу.

Діагностичний моніторинг масивів поверхневих вод проводився у наступних пунктах: р. Гірський Тікіч – м. Тальне; р. Гнилий Тікич – селище Калинопіль; р. Шполка – м. Багачеве; р. Велика Вись – с. Ямпіль; р. Уманка – м. Умань.

За даними спостережень вміст розчиненого у воді кисню змінювався у межах від 4,3 до 18,7 мгО₂/дм³. Мінімальне значення (4,3 мгО₂/дм³) було відмічено у пункті р. Шполка – м. Багачеве. Величина БСК₅ найбільшого значення досягала у пункті на р. Гнилий Тікич, селище Катеринопіль, і становила 7,7 мгО₂/дм³.

Вміст органічних речовин (за ХСК) у поверхневих водах річок високий та знаходиться на рівні від 25 (р. Уманка) до 68 (р. Велика Вись) мгО/дм³. Без суттєвих змін порівняно з минулим роком.

Вода річок має сталий склад головних іонів з переважанням гідрокарбонатів, кальцію, хлоридів, сульфатів. Найвищий ступінь мінералізації властивий водам річок Уманка, Гнилий Тікіч та Шполка.

Максимальний вміст головних іонів відмічений у воді р.Уманка, який становив 1734 мг/дм³.

Азотні сполуки були представлені нітрогеном амонійним, нітритним та нітратним.

Найбільше забруднення сполуками нітрогену амонійного (15,89 мгN/дм³) та нітрогену нітритного (0,26 мгN/дм³) відзначалось у воді р. Уманка – м. Умань. Концентрації нітрогену нітратного впродовж спостережень були у межах від 0,01 до 1,3 мгN/дм³, максимум зафіксовано на ділянці р. Велика Вись – с. Ямпіль.

Фосфор у поверхневих водах, як відомо, є більш консервативним елементом, ніж азот. Більша його частина, яка використовується гідробіонтами повертається до водного середовища. Найвищі середні за рік значення фосфору (4,02 мг/дм³) встановлені для пункту на р. Уманка (м. Умань). Порівняно з минулим роком – зросли.

Річки басейну Дніпра.

Басейн Дніпра на території Черкаської області налічує 7 пунктів спостережень.

Діагностичний моніторинг масивів поверхневих вод проводився у наступних пунктах: р. Росава – с. Гамарня (3 км); р. Вільшанка – с. Мліїв; р. Золотоношка – с. Благодатне (18 км); р. Ірклій – селище Чернобай (22 км, Чернобайвське ВУЖКГ); р. Тясмин – м. Кам'янка (120 км); р. Тясмин – м. Чигирин (90 км, КП „Чигирин“); вдсх Кременчуцьке – м. Канів (0,5 км нижче міста).

Фізико-хімічний склад поверхневих вод тісно пов'язаний з його природними умовами і насамперед це стосується показників головних іонів та мінералізації. Мінералізація в басейні Дніпра на території Черкаської області коливалась від 258 (вдсх Кременчуцьке) до 1395 (р. Тясмин – м. Чигирин) мг/дм³.

За даними спостережень середні значення кисневого режиму річок, характеризуються, як задовільні. Були випадки незадовільного кисневого режиму на річці Вільшанка у вересні – жовтні 2023 року (1,12 – 1,92) мгО₂/дм³.

Величина БСК₅ найбільшого значення досягала у пункті на р.Золотоношка, становила 7,4мгО₂/дм³.

Вміст органічних речовин (за ХСК) у поверхневих водах річок високий та знаходився на рівні від 17 (р. Росава) до 124 (р. Росава) мгО₂/дм³. У воді р. Вільшанка – від 20 до 120 мгО₂/дм³. Дещо підвищився порівняно з минулим роком.

Серед різних форм мінерального азоту у поверхневих водах Дніпра значення нітрогену амонійного змінювались від 0,15 до 1,85 мгN/дм³. Максимальні величини були відмічені у пункті на р. Золотоношка (с.Благодатне).

Межі коливань нітрогену нітритного складали 0,003-0,1 мгN/дм³ (за мінімальним вмістом) та 0,03-0,18 мгN/дм³ (за максимальним вмістом). Забруднення з максимальною концентрацією відмічено на р. Росава – с. Гамарня.

Найбільш підвищені концентрації нітрогену нітратного спостерігались у воді річки Росава – 2,64 мгN/дм³.

Амплітуда коливань фосфору загального становила 0,045 – 2,9 мгN/дм³ і, як правило, підвищені концентрації фосфору загального спостерігались у створах нижче населених пунктів, що пов'язано з надходженням недостатньо очищених, або неочищених господарсько-побутових стічних вод.

За інформацією Регіонального офісу водних ресурсів у Черкаській області відповідно до „Програми державного моніторингу вод в частині проведення Держводагентством спостережень на масивах поверхневих вод, забір в яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення“ визначені об’єкти спостережень:

- 678 км, с. Сокирне, водозабір м. Черкаси;
- 64 км, м. Корсунь-Шевченківський, водозабір;
- 41 км, м. Звенигородка, водозабір.

У 2023 році відібрано 36 проби та виконано 720 вимірювань забруднюючих речовин.

За результатами проведених у 2023 році досліджень поверхневих вод в районі водозаборів с. Сокирне, м. Корсунь-Шевченківський та м. Звенигородка гідрохімічний стан води знаходився на задовільному рівні.

Біогенні елементи групи азоту по водозаборах, знаходились значно нижче рівня токсичної дії.

Середньорічні значення вмісту кисню у воді знаходились в межах від 4,4 до 10,0 мгО₂/дм³.

Протягом року по водозаборах спостерігалось перевищення нормативів:

по м. Корсунь-Шевченківський

- нормативів екологічної безпеки водних об’єктів (Наказ аграрної політики та продовольства України (Природні прісні води) № 471 від 30.07.2012)) по показникам БСК₅ в 1,4 – 2,1 рази, ХСК в 1,0 – 1,2 рази, завислим речовинам в 1,1 – 1,8 рази, прозорості (липень-листопад) в 1,4 – 2,5 рази;

- гігієнічні нормативи якості води ((ГДК/ОДР) Наказ Міністерства охорони здоров’я України № 721 від 02.05.2022) по показнику ХСК в середньому в 3,4 рази.

по с. Сокирне:

- нормативів екологічної безпеки водних об’єктів (Наказ аграрної політики та продовольства України (Природні прісні води) № 471 від 30.07.2012)) по показнику БСК₅ в 1,2 – 1,6 рази; завислим речовинам в грудні 1,2 рази;

- гігієнічні нормативи якості води ((ГДК/ОДР) Наказ Міністерства охорони здоров’я України № 721 від 02.05.2022) по показнику ХСК в середньому в 2,8 рази, заліза загального (лютий-травень) в 1,0 – 1,7 рази.

по м. Звенигородка:

- нормативів екологічної безпеки водних об’єктів (Наказ аграрної політики та продовольства України (Природні прісні води) № 471 від 30.07.2012)) по показнику БСК₅ в 1,6 – 2,1 рази, ХСК в 1,1 – 1,4 рази; завислим речовинам в 1,1 – 1,2 рази;

- гігієнічні нормативи якості води ((ГДК/ОДР) Наказ Міністерства охорони здоров’я України № 721 від 02.05.2022) по показнику ХСК в середньому в 3,5 рази, прозорості (липень – грудень) в 1,4 – 2,9 рази.

Органічне забруднення води на водозаборах спостерігалось в період підвищення температури (липень-серпень) і як наслідок збільшення випаровування води та цвітіння водоростей, також попаданням в поверхневі води недостатньо очищених стічних вод комунальних підприємств та відходами господарської діяльності населення.

В порівнянні з 2022 роком по водозабору с. Сокирне:

- показники сольового складу залишилися на рівні 2022 року;
- гідрохімічні показники: азотна група, ХСК, БСК₅, фосфати та фосфор загальний збільшилися;

- специфічні речовини: вміст заліза загального та марганець залишилися на рівні минулого року.

- гідрофізичний показник – завислі речовини зменшився.

В районі питного водозабору р. Рось (м. Корсунь-Шевченківський) спостерігаються наступні зміни:

- зменшення показників сольового складу;

- збільшення гідрохімічних показників ХСК, БСК₅, амонію, фосфатів та фосфору загального. Зменшення нітритів і нітратів;

- специфічні речовини, а саме вміст заліза загального та марганець збільшився;

- гідрофізичний показник – завислі речовини зменшився.

Збільшився вміст розчиненого кисню.

В порівнянні з 2022 роком в районі питного водозабору м. Звенигородка спостерігаються наступні зміни:

- показники сольового складу кальцій, магній, сульфати зменшилися, а сухий залишок та хлориди збільшилися;

- збільшення гідрохімічних показників ХСК, БСК₅, азотної групи, фосфатів та фосфору загального, зменшення амонію;

- специфічні речовини, а саме вміст заліза загального та марганець збільшився;

- гідрофізичний показник – завислі речовини збільшився.

Вміст розчиненого кисню залишився на рівні 2022 року.

За даними Державної установи „Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України“, у 2023 році проведено дослідження 540 проб води з поверхневих водойм за санітарно-хімічними показниками, з них відхилення від гігієнічних вимог виявлені у 29 (5,4%) пробах.

За інформацією Державної екологічної інспекції Центрального округу інструментально-лабораторний контроль якості поверхневих вод у 2023 році здійснювався на річках басейну Південного Бугу: став Осташівський, Уманка, Гнилий Тікич, канал біля території пивзаводу м. Жашків, потічок біля території пивзаводу м. Жашків, ставок м. Жашків; у басейні р. Дніпро: Кременчуцьке водосховище, Канівське водосховище, Рось, Суха Згар, Росава, Молочна, Тясмин, Вільшанка, Ризінкова, Порозовиця, Нехвороща, струмок Фоса, Черепинка, Мирополка, Хоробра, Соковиця, Ірклій, Золотоношка.

Вимірювання проводились у 86 контрольних створах, відібрано та проаналізовано 226 проби.

При проведенні лабораторного контролю за якістю поверхневих вод зафіксовано:

- 2 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в Канівському водосховищі (БСК₅, залізо);

- 26 випадків перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в Кременчуцькому водосховищі (БСК₅, ХСК, залізо, азот амонійний, нітрити, АПАР);

- 50 випадків перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Рось (БСК₅, ХСК, залізо, завислі речовини);

- 3 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Суха Згар (БСК₅, ХСК, азот амонійний, АПАР, фосфати);

- 2 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в Осташівському ставі (ХСК);

- 2 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Тясмин (БСК₅, залізо);

- 3 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Гнилий Тікич (БСК₅, ХСК);
- 2 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Ризінкова (Листвинка) (БСК₅, ХСК);
- 1 випадок перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Порозовиця (БСК₅, ХСК, азот амонійний);
- 2 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Нехвороща (БСК₅, ХСК);
- 3 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в струмку Фоса (БСК₅, ХСК);
- 1 випадок перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Мирополка (БСК₅, ХСК, азот амонійний);
- 1 випадок перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Хоробра (БСК₅, ХСК, азот амонійний);
- 1 випадок перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Соковиця (БСК₅, ХСК, азот амонійний);
- 2 випадки перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в потічку біля території пивзаводу м. Жашків (БСК₅, ХСК);
- 1 випадок перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в ставку м. Жашків (БСК₅, ХСК, азот амонійний, АПАР);
- 7 випадків перевищень нормативів гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин в р. Золотоношка (БСК₅, ХСК, азот амонійний, АПАР, фосфати, нітрити).

За даними Державної установи „Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України“, у 2023 році з поверхневих водойм досліджено 940 проб води за мікробіологічними показниками, з них у 223 (23,2%) пробах виявлені відхилення від гігієнічних нормативів.

Земельні ресурси. Із загальної площі Черкаської області (2091,6 тис. га) сільськогосподарські землі складають 1486,88 тис. га, в тому числі сільськогосподарські угіддя 1450,82 тис. га, з них: рілля – 1271,86 тис. га, перелоги – 8,47 тис. га, багаторічні насадження – 27,34 тис. га, сіножаті – 64,75 тис. га, пасовища – 78,40 тис. га.

У ґрунтовому покриві області переважають чорноземи типові та чорноземи сильно реградовані, які займають 53,7%. Темно-сірі опідзолені і реградовані ґрунти та чорноземи опідзолені і слабо реградовані займають 28,9%, а світло-сірі і сірі опідзолені ґрунти – 7,3%.

Внаслідок нераціонального використання ґрунтів відбувається збіднення їх природної родючості, що призводить до погіршення якісного стану ґрунтів.

Основні втрати родючості ґрунтів пов'язані з високим ступенем розораності земель і посиленням ерозійних процесів; порушенням структури сівозміни; зростанням дефіциту балансу елементів живлення і органічної речовини, а тому і збідненням їх запасів у ґрунті; послабленням мікробіологічної активності ґрунту; наявністю площ кислих ґрунтів; зростанням щільності ґрунту та падінням його водоутримуючої здатності; повільним впровадженням сучасних ґрунтозахисних технологій обробітку.

Одним з результатів антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти є виникнення зсувів.

За даними Державної служби геології та надр України, зсуви в межах Черкаської області мають розвиток на схилах долин річок Рось, Тясмин, Вільшанка, Гнилий Тікич, Гірський Тікич тощо, в межах Канівських дислокацій на правобережжі Дніпра.

Зафіксовано 1033 зсуви, які займають площу 34,0 км². На забудованій території знаходиться 281 зсув.

За останніми спостереженнями зсуви перебувають в стабільному або тимчасово-стабільному стані. Поліпшення одернування та заліснення схилів, припинення або скорочення масштабів розорювання схилів, зменшення надмірного випасу обумовило скорочення числа активних форм зсувів та зниження темпів їх росту.

За даними Держгеонадра України, найбільш небезпечними є зсуви в м. Монастирище та селищі Маньківка, зсувний схил долини р. Рось вище Корсунь-Шевченківського верстатобудівного заводу, зсуви в районі сіл Русалівка, Кислин, Березівка Уманського району, с. Григорівка Черкаського району. В їх межах під час масової активізації зсувів у 1998-2001 роках відзначались зміщення, які супроводжувалися деформаціями та частковим руйнуванням будівель, споруд, під'їзних шляхів тощо.

Надалі не виключена можливість нечастих зміщень на берегових схилах, насамперед обумовлених погодними умовами, а також діяльністю людини.

Підтоплення та затоплення зазнають, в першу чергу, низинні та рівнинні території з утрудненим поверхневим стоком, у зонах впливу (підпору) Канівського та Кременчуцького водосховищ.

Різного ступеню підтоплення зазнають 11 міст (площа підтоплення 9,3 км²), 4 селища (1,3 км²) та 49 сіл (39,6 км²).

Можна очікувати підйом рівнів ґрунтових вод в межах забудованих прирічкових ділянок та зонах впливу ставків по: р. Рось на ділянці від с. Лука до гирла; р. Вільшанка на ділянці с. Воронівка - м. Городище; р. Гірський Тікич на ділянці с. Кути – с. Березівка; р. Гнилий Тікич в районі м. Звенигородка, селища Лисянка та на ділянці селище Єрки – с. Бродецьке. Розвиток процесів підтоплення в межах слабо дренованих рівнинних територій з утрудненим поверхневим стоком можливий на ділянці с. Дзензелівка – селище Маньківка – с. Поташ – с. Іваньки тощо.

Породи, що здатні до карстування, поширені на площі 7,37 тис. км² (35,3%). Карст перекритого типу, процес карстоутворення розвитку не має, карстопрояви відсутні.

Переробка берегів на узбережжі Канівського водосховища відбувається на відстані 26,65 км. Багаторічна швидкість переробки берегів коливається в межах 0,1 - 6,87 м/рік, а середня багаторічна швидкість становить 0,46 м/рік. Довжина берегу, ураженого переробкою, на забудованій території сягає 4,0 км, а середня швидкість переробки – 0,3 км/рік. Швидкість переробки берегу на ділянці в районі с. Трахтемирів складає 0,05 – 2,95 м/рік.

На більшості ділянок берега Канівського водосховища досягнуто профілю рівноваги, тому й розмив недостатньо інтенсивний. На території законсервованого будівництва Канівської ГАЕС на незахищених від розмиву ділянках відступ берега складає 0,2-0,3 м/рік.

Розвиток сучасних екзогенних процесів, ерозійних та схилових, зокрема зсувоутворення, а також підтоплення, пов'язаний насамперед з лесовидними суглинками, які мають значне поширення на території області. Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, поширені на площі 15,07 тис. км² (72,1%), з них ґрунти, що відповідають I типу ґрунтових умов за просіданням, займають площу 13,32 тис. км² (63,7%), ґрунти, що характеризуються II типом - 1,75 тис. км² (8,4%). На площі 0,181 тис. км² поширені непросідаючі ґрунти. Лесові ґрунти другого типу найбільш вразливі до впливу техногенного навантаження. Переважно на цих ґрунтах частково розбудовані міста Звенигородка, Корсунь-Шевченківський, Кам'янка.

Основним водним об'єктом на території Черкаської області є Кременчуцьке водосховище з довжиною берегової лінії (у межах області) 543,7 км. Береги, що піддаються розмиву, мають загальну довжину 117,5 км.

За гідрологічним режимом Кременчуцьке водосховище умовно поділяється на 2 частини: верхову (від черкаського мосту вгору за течією до Канівської ГЕС) і озерну (від черкаського мосту вниз за течією до Кременчуцької ГЕС), які кардинально відрізняються типом і умовами переформування берегів.

У верховій частині водосховища знаходяться береги ерозійного типу, які зазнають руйнування під впливом течії та мають загальну довжину 39,7 км. Найбільшого розмиву зазнають ділянки обох берегів в межах Черкаського району: нижче с. Пекарі, навпроти острова Просеред, в районі гирла р. Рось, а також біля притоки Стара Рось, поблизу с. Прохорівка і гирла протоки Оріхівка, поблизу колишньої пристані „Тубільці“.

В озерній частині водосховища розповсюджені береги абразійного типу, що піддаються руйнуванню під дією вітрових хвиль, переважно на правобережжі в межах Черкаського району (с. Топилівка, с. Тінки, с. Рацеве, с. Вітове), а також поблизу с. Слобода. Незначною інтенсивністю розмиву відрізняється берегова лінія в межах Золотоніського району.

Середня величина руйнування берегів ерозійного типу на правобережжі верхової частини водосховища протягом 2023 року становила 0,4 м, найбільша – 0,7 м на ділянці навпроти острова Просеред, втрати земельних угідь внаслідок переформування берегів на правобережжі за рік склали 0,44 га, з них 0,22 га – ДЛФ, 0,21 га – чагарники і 0,01 га – пасовища.

На лівобережжі верхів'я водосховища середня величина руйнування ерозійних берегів протягом 2023 року складала 0,5 м, найбільша – 0,7 м на ділянці нижче гирла р. Оріхівки. Втрати земель на лівобережжі верхів'я водосховища за цей період склали 0,28 га (ДЛФ).

Загальна площа земельних угідь, втрачених за 2023 рік внаслідок переформування берегів у верхів'ї Кременчуцького водосховища, складала 0,72 га.

В озерній частині водосховища в межах області активне переформування берегів відбувається переважно на правобережжі. У нижній частині правобережжя водосховища в межах області (колишній Чигиринський район) в нинішній час берег характеризується чергуванням ділянок, які зазнають активної переробки, з відносно стабілізованими ділянками із задернованими надводними схилами. Протягом 2023 року активність руйнування берегів на цій ділянці була дещо більшою, ніж у 2022 році. Втрати земельних угідь внаслідок цього за 2023 рік склали 0,72 га (ДЛФ).

На лівобережжі озерної частини водосховища переформування берегів в межах області протягом 2023 року не спостерігалось.

Отже, загальна площа земель, втрачених у 2023 році внаслідок переформування берегів Кременчуцького водосховища в межах Черкаської області, становила 1,50 га, з них 1,22 га – землі ДЛФ, 0,21 га – чагарники, 0,06 га – багаторічні насадження і 0,01 га – пасовища.

За інформацією Головного управління Держгеокадастру у Черкаській області, станом на 01.01.2024 в області обліковувалось 3 538,5 га порушених земель, з яких 2 031,6 га відпрацьовано.

В області нараховується 361,8 тис. га деградованих та 108,8 тис. га малопродуктивних земель. У 2023 році на території Черкаської області консервації земель не проводили. Потребують консервації 139,2 тис. га деградованих та малопродуктивних земель.

За інформацією Державної екологічної інспекції Центрального округу станом на 01.01.2024 року розраховані збитки, завдані довкіллю Черкаської області внаслідок збройної агресії російської федерації на суму 145 мільярдів 601 мільйон 973 тисячі 433 гривні. Шкода завдана землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану на суму 145 402 228,440 тис. грн.

Клімат. Клімат Черкаської області помірно континентальний, порівняно теплий, із нестійким вологозабезпеченням. Зима малосніжна і м'яка, літо тепле і помірно вологе.

Середня річна температура повітря по області становить 8,6 – 9,3°C (середня температура найхолоднішого місяця січня -3,2 – -3,7°C, середня температура найтеплішого місяця липня +20,7 – +21,8°C).

Середня річна кількість опадів становить 568 мм, змінюючись по території від 548 до 586 мм. Близько 70% від річної кількості опадів випадає у теплий період року. Досить часто відмічаються роки без сталого снігового покриву.

Кліматичні умови регіону є сприятливими для розвитку сільського господарства. Проте у зв'язку з невеликою кількістю опадів в окремі роки, значну повторюваність мають ґрунтові посухи, які негативно впливають на розвиток сільськогосподарських культур.

Зима починається пізніше, а закінчується раніше, тобто стала коротшою на 2,5 тижні. Найбільші зміни температуриного режиму відбулися у лютому, який потеплішав (з 1961 по 1990 роки середньомісячна температура становила -4,6 °C; з 1991 по 2020 роки -2,7 °C). Кількість опадів за зиму зменшилась на 8%, найбільше зменшення відбулось в грудні. Найсильніший мороз тепер не перевищує 29 °C, а раніше був до 34 °C.

Весною наростання тепла відбувається прискореними темпами, але наприкінці сезону уповільнюється і літо настає в ті ж самі строки. Опадів за весну стало випадати на 20% більше, найбільш вологими стали березень і травень.

Літо стало більш теплим та посушливим. найбільше зросла температура липня, а в червні стало випадати найбільше опадів: з 1991 по 2020 роки середня річна кількість опадів становить 72 мм (раніше лідером по опадах був липень з 1961 по 1990 роки – 76 мм). Інтенсивність спеки зросла з 36 °C до 38 °C.

Осінь дещо потеплішала, а дощів стало випадати більше на 25%. При цьому вересень став більш дощовим, а листопад менш дощовим. Тривалість осіннього сезону та темпи спадання температури майже не змінилися. Перепади тепла і холоду восени стали контрастніше.

Причиною зміни клімату є динамічні процеси на Землі зумовлені природними та антропогенними чинниками. Крім збільшення концентрації парникових газів та аерозольних частинок в атмосфері, антропогенний вплив на клімат здійснюється в результаті вирубки лісів, урбанізації (забудови) територій, створення значної кількості сміттєзвалищ.

На даний час зміна клімату – це не лише екологічне, а й економічне та соціальне питання, яке тісно пов'язане з правами людини, у т. ч. на безпечне для життя і здоров'я довкілля. До парникових газів відносяться: двоокис вуглецю (CO₂), метан (CH₄), закис азоту (N₂O), гідрофторвуглеці (ГФВ), перфторвуглеці (ПФВ), гексафторид сірки (SF₆) (додаток А Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату).

По Україні в 1990 році антропогенні викиди парникових газів в еквіваленті діоксиду вуглецю були зафіксовані на рівні 925 млн т (по Черкаській області викиди парникових газів в 1990 році в еквіваленті діоксиду вуглецю складала 10,1 млн т).

Але 1990 рік став початком спаду промисловості, що відповідно привело до поступового скорочення об'ємів викидів.

За даними Головного управління статистики в Черкаській області викиди основного парникового газу – діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у 2023 році становили 2,9 млн т.

Динаміка викидів діоксиду вуглецю в атмосферне повітря Черкаської області за 1990, 2016–2023 роки наведена в таблиці 3.3.

Таблиця 14. Динаміка викидів діоксиду вуглецю (основного парникового газу) в атмосферне повітря Черкаської області за 1990, 2019 - 2023 роки (тис. т.)

	Обсяги викидів діоксиду вуглецю, тис. т.					
	1990	2019	2020	2021	2022	2023
Всього: в т.ч.	10076,32	2616,771	2395,583	2414,902	2038,192	2898,786
від стаціонарних джерел	10076,32	2616,771	2395,583	2414,902	2038,192	2898,786

Інформація наведена за даними Головного управління статистики у Черкаській області

Найбільшими утворювачами парникових газів в області є підприємства-виробники: ПрАТ „Азот“, ПрАТ „Черкаське хімволокно“. Ними у 2023 році викинуто в атмосферу 2,112 млн т парникових газів (72,85% від обсягу викинутих парникових газів по області стаціонарними джерелами).

Біологічне та ландшафтне різноманіття, природно-заповідний фонд. ПЗФ області складають об'єкти наступних категорій: Канівський природний заповідник, національні природні парки „Білоозерський“, „Нижньосульський“, „Холодний Яр“, дендрологічний парк „Софіївка“, Черкаський зоологічний парк, регіональний ландшафтний парк „Трахтемирів“, 245 заказників, 208 пам'яток природи, 68 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 52 заповідні урочища.

Показник заповідності (питома вага площі території та об'єктів ПЗФ до площі області) доведено до 3,4%.

До об'єктів екомережі Черкаської області відносять: РЛП „Трахтемирів“, Заповідне урочище місцевого значення „Довжик“, Ботанічний заказник місцевого значення „Безбородьківський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Старорічище“, орнітологічний заказник місцевого значення „Стави“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Бабків ставок“, Ботанічний заказник місцевого значення „Коробівський“, Ботанічний заказник місцевого значення „Крисякове“, Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва „Синицький парк“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Совгирів“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Панський“, Ентомологічний заказник місцевого значення „Ярославський“, Геологічна пам'ятка природи місцевого значення „Хлистунівське відслонення № 2“, Ентомологічний заказник місцевого значення „Гусаківський“, Ботанічний заказник місцевого значення „Баранів яр“, Ентомологічний заказник місцевого значення „Стрілецький“, Ботанічний заказник місцевого значення „Руди“, Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення „Міський парк“, Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення „Парк“, Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення „Сквер Молодіжний“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Джерела живої та мертвої води“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Ганничі“, Ботанічний заказник місцевого значення „Великосевастьянівські яри“, Гідрологічний

заказник місцевого значення „Бубирова гребля“, Ботанічний заказник місцевого значення „Кут“, Ботанічний заказник місцевого значення „Грушевий Яр“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Широке“, Ландшафтний заказник місцевого значення „Солонці“, Іхтіологічний заказник місцевого значення „Роський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Савківський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Гризлове“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Наливайкове“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Волова Балка“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Свічківський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Павловський“, Ентомологічний заказник місцевого значення „Орадівський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Мокрокалігірський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Степівська Руда“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Став“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Бродецький“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Заплавський“, Ландшафтний заказник місцевого значення „Старий Тясмин“, Ландшафтний заказник місцевого значення „Білі Обрії“, Геологічна пам'ятка природи місцевого значення „Березняківський кар'єр“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Верхній Чумгак“, Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення „Чарівні луки“, Ландшафтний заказник місцевого значення „Ковалівка“, Заповідне урочище місцевого значення „Шарпіно“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Білоусівський“, Гідрологічний заказник місцевого значення „Сунківський“.

З метою збереження цілісності територій та об'єктів ПЗФ в області ведеться робота з розроблення проєктів землеустрою щодо організації та встановлення меж територій та об'єктів ПЗФ. В 2024 році Управлінням екології та природних ресурсів ОДА погоджено 17 проєктів землеустрою.

За поданням ОДА рішеннями обласної ради впродовж 2024 року оголошено 8 об'єктів ПЗФ місцевого значення та змінено межі 1 існуючого об'єкту ПЗФ. Площу ПЗФ збільшено на 122,894 га (у 2023 році оголошено 10 об'єктів ПЗФ місцевого значення загальною площею 92,2634 га).

Розбудова екологічної мережі області відбувається з врахуванням принципів формування, збереження, використання екомережі та результатів дослідження особливостей ландшафтних комплексів, локалітетів раритетних видів біоти, рідкісних біотопів, міграційних шляхів тварин як природного каркасу перспективної регіональної екомережі.

Серед основних причин збіднення біорізноманіття є:

- забруднення природного середовища (викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, забруднення поверхневих та підземних вод);
- денатуралізація природних ландшафтів (грунтова та повітряна ерозія, підтоплення територій, поширення агроландшафтів, нерівномірна забудова території);
- монокультурні способи ведення лісового та сільського господарства.

Основними чинниками, що можуть впливати на чисельність рослин, в тому числі із „червонокнижним“ статусом, є насамперед людський фактор (зривання на букети) та деградація місцезростань (для лучних і болотних видів – надмірне спасування, викошування, випал трави, осушення; для лісових – проведення лісогосподарських робіт), пожежі, пошкодження лісових культур шкідниками, розповсюдження рослин, які не характерні місцевій території, утримання рослинних територій в незадовільному стані в населених пунктах.

Загрозами для лісової рослинності області є: випалювання сухої рослинності у весняний період, що призводить до виникнення лісових пожеж; погіршення технології заготівлі та трелювання деревини; всихання соснових лісів; самовільні рубки.

Значних втрат генофонду рідкісних видів лікарських та декоративних рослин завдає неконтрольована експлуатація їх ресурсів.

Однією з причин зниження популяції мисливських звірів і птахів є браконьєрство. Перешкодою для природного розселення видів флори й фауни є розгалужена мережа доріг різного призначення, надмірна розораність в окремих територіях.

Згадані причини зниження біорізноманіття необхідно брати за основу під час обґрунтування диференційованих заходів щодо його охорони.

Одним з методів мінімізації сучасних загроз біорізноманіттю є оцінка впливу на довкілля планованої діяльності.

За інформацією Державної екологічної інспекції Центрального округу у 2023 році складено 22 адміністративних протоколи, 12 з яких передано на розгляд до судових органів, винесено 2 постанови про адміністративні правопорушення, сума накладених штрафів 0,340 тис. грн, стягнуто 0,17 тис. грн. До правоохоронних органів передано 15 матеріалів у порядку ст. 214 КПК, порушено 5 кримінальних справ.

Відходи. За даними Головного управління статистики у Черкаській області у 2023 році в області утворилось 1525,274 тис. т відходів I – IV класів небезпеки, з них: 1463,245 тис. т від економічної діяльності підприємств і організацій та 62,029 тис. т відходів від домогосподарств.

Для запобігання накопиченню відходів в місцях їх утворення підприємствам, організаціям та установам області надається інформація щодо технологічних можливостей утилізації відходів, координати підприємств, які мають необхідну технологічну базу та відповідні ліцензії для здійснення збирання, утилізації, оброблення відходів тощо.

В області ведуться реєстр об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та реєстр місць видалення відходів.

За даними проведеної інвентаризації на території області у 2023 році обліковувалося 477 місць видалення ТПВ (456 сміттєзвалищ та 21 міський полігон ТПВ).

Сміттєзвалища призводять до забруднення ґрунтів, атмосфери, підземних і поверхневих вод, у зв'язку з чим актуальним залишається питання впровадження у населених пунктах системи роздільного збирання відходів, комплексної переробки та утилізації корисних компонентів побутових відходів, реконструкції діючих полігонів ТПВ, будівництва сміттєпереробних заводів та сортувальних ліній.

Роздільне збирання вторинних відходів від населення впроваджено в 98 населених пунктах 40 ТГ Черкаської області.

У складі побутових відходів роздільно збираються скло, папір, пластик (ПЕТ-пляшки). Частка населених пунктів, де впроваджено роздільне збирання ТПВ до загальної кількості населених пунктів області, становить 11,4%, що у сім разів більше порівняно із 2015 роком (1,5%). На території населених пунктів області або на майданчиках для збору сміття встановлюються додаткові контейнери для збору вторинної сировини: макулатури, склобою, поліетиленових пляшок.

Здоров'я населення. За даними Комунального закладу „Черкаський обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики“, у зв'язку із відміною відповідно до наказів Міністерства охорони здоров'я України первинної облікової документації обліку захворюваності населення, інформація щодо рівня захворюваності населення з 2018 року офіційно відсутня, як і середньостатистичні дані про захворюваність населення по Україні в цілому.

Стратегія визначає пріоритетні цілі та завдання економічного і соціального розвитку, враховує екологічні завдання місцевого рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку Черкаської області та підвищення якості життя населення. Стратегічні та операційні цілі Стратегії заплановано впроваджувати виконанням переліку завдань, які покликані привести область до стратегічного бачення.

Вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, при впровадженні заходів, може мати як позитивні так і негативні наслідки. Забезпечення реалізації цілей та завдань Стратегії при існуючому стані дозволяє покращити соціально-економічні умови життя і діяльності області.

4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ

До основних екологічних проблем Черкаської області відповідно до статистичної інформації можна віднести:

1) забруднення атмосферного повітря. В Черкаській області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів у 2023 році становили 61,8 тис. т., що на 14,8 тис. тонн більше порівняно з 2022 роком.

Основними забруднювачами Черкаської області є три підприємства – ПрАТ „Черкаське хімволокно“, ПрАТ „Миронівська птахофабрика“ та ПрАТ „Азот“.

Інтенсивне забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин є суттєвим фактором ризику виникнення та ускладнення перебігу у населення гострих та хронічних захворювань дихальних шляхів, бронхолегеневої системи, алергічних станів, тощо.

Доведено прямий зв'язок між інтенсивністю забруднення повітря і станом здоров'я, а також зростанням хронічних неспецифічних захворювань, зокрема таких, як атеросклероз, хвороби серця, рак легенів тощо. Забруднене повітря значно знижує імунітет.

Негативно впливає на стан здоров'я людини смог, що утворюється в повітрі міст в результаті фотохімічних реакцій забруднюючих речовин, спричинених викидами підприємств та автотранспорту. Він спричиняє сльозотечу, різь в очах, сухий кашель, нудоту, головний біль, стискання в грудях, задишку, загальну слабкість, є причиною розладів функцій органів дихання.

Забруднення атмосферного повітря діоксидом сірки частіше призводить до виникнення таких захворювань, як хронічний і астматичний бронхіт, бронхіальна астма, емфізема легенів.

Стратегією передбачено ряд завдань, які, зокрема, спрямовані на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт об'єктів.

При будівництві (реконструкції) цих об'єктів вплив на атмосферне повітря здійснюватиметься за рахунок проведення земляних, будівельних, зварювальних, фарбувальних робіт.

У процесі реалізації проектних рішень в атмосферне повітря, в основному, надходитимуть речовини у вигляді пилу, заліза оксиду, марганцю оксиду, азоту оксидів, вуглецю оксиду тощо.

За рахунок роботи двигунів транспортних засобів, задіяних на постачанні будматеріалів та монтажі, в атмосферне повітря надходитимуть азоту оксид, вуглецю оксид, діоксид сірки, сажа, пил. В цілому вплив цих факторів тимчасовий і розрахований виключно на період будівництва.

2) відсутність автоматизованої системи моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря. Відсутність цієї системи не дозволяє визначити рівень забруднення атмосферного повітря на певній території за певний проміжок часу та розробляти науково обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень для запобігання негативним змінам.

3) вплив парникових газів на зміну клімату. За даними Головного управління статистики в Черкаській області викиди основного парникового газу – діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у 2023 році становили 2,9 млн т, який є основним парниковим газом та безпосередньо впливає на клімат. Найбільшими утворювачами парникових газів в області є підприємства-виробники: ПрАТ „Азот“, ПрАТ „Черкаське

хімволокно“. Ними у 2023 році викинуто в атмосферу 2,112 млн т парникових газів (72,85% від обсягу викинутих парникових газів по області стаціонарними джерелами)

На даний час зміна клімату – це не лише екологічне, а й економічне та соціальне питання, яке тісно пов'язане з правами людини, у т. ч. на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

4) забруднення поверхневих вод та збільшення скиду забруднених зворотних вод. У 2023 році в поверхневі водні об'єкти скинуто 69,9 млн м³ зворотних (стічних) вод, що на 1,15 млн м³ (1,7%) більше у порівнянні з 2022 роком (68,75 млн м³). Обсяг скиду забруднених зворотних вод зменшився на 0,102 млн м³ (2,8 %) з 3,668 млн м³ у 2022 році до 3,566 млн м³ у 2023 році.

Найбільший потенційний вплив в напрямку забруднення поверхневих водних об'єктів мають: КП „ВодГео“ м. Сміла (з обсягом скиду недостатньо-очищених стічних вод – 1,557 млн м³), КП „Міський водоканал“ м.Золотоноша (з обсягом скиду недостатньо-очищених стічних вод – 0,635 млн м³), Ватутінське КВП „Водоканал“ (з обсягом скиду недостатньо-очищених стічних вод – 0,477 млн м³).

Стратегія передбачає завдання, які, зокрема, спрямовані на будівництво та реконструкцію очисних споруд, каналізаційних мереж (у тому числі розроблення проектно-кошторисної документації); з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів, будівництва берегозакріплювальних споруд, проведення заходів направлених на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів.

Вплив на водні ресурси при проведенні цих робіт обумовлюється ризиками зміни гідрохімічного складу внаслідок використання техніки, а також в результаті осідання забруднювачів з атмосферного повітря. Потенційно можливе погіршення стану прибережно-захисної смуги через використання техніки. Проте ці ризики відносяться виключно до стадії будівництва.

Завдання Стратегії включають такі, які, зокрема, у відповідності з Законом України „Про оцінку впливу на довкілля“ відносяться до видів планованої діяльності, які підлягають оцінці впливу на довкілля (ОВД). До них відносяться: берегоукріплення (проведення робіт з розчищення і днопоглиблення русла та дна річок, берегоукріплення, зміни і стабілізації стану русел річок – підпункт 7. пункт 10 ч. 3 ст 3 Закону). У зв'язку з цим, детальна оцінка впливу на довкілля цієї діяльності проводитиметься в рамках процедури ОВД.

5) зменшення площі лісів. Черкаська область, маючи площу 20,9 тис. км², належить до малолісних регіонів України: загальна площа лісового фонду області – 338,6 тис. га, в тому числі вкритих лісом – 318,33 тис. га, тобто лісистість становить 15,4 %, при оптимальній лісистості – 16,0 %.

Сучасний стан та поширення лісів на території Черкаської області – це, в першу чергу, результат людської діяльності. Лісові насадження Черкаської області переважно створені штучно (понад 70,0 %). Середній вік лісів – 62 роки.

6) зниження родючості та деградація ґрунтів. В області нараховується 361,8 тис. га деградованих та 108,8 тис. га малопродуктивних земель. В 2023 році на території Черкаської області консервації земель не проводили. Потребують консервації 139,2 тис. га деградованих та малопродуктивних земель.

Сучасний стан використання земельних ресурсів області не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму, і протягом років залишилась майже незмінною. Так, у складі

сільськогосподарських угідь області зосереджено 520,7 тис. га або 40 % особливо цінних земель, в тому числі рілля – 514,6 тис. га (43,8 % від обстеженої площі).

Нераціональна система землекористування призвела до тяжких екологічних наслідків, а саме: наявності таких проявів деградації земель як ерозія, техногенне забруднення, вторинне осолонцювання, підтоплення та зсуви ґрунтів.

Стратегія не передбачає створення нових підприємств, які постійно забруднюватимуть земельні ресурси.

Стратегія містить завдання, які, зокрема, спрямовані на будівництво та реконструкцію споруд для очищення стічних вод, що утворюються в промисловості, комунальному господарстві, інших галузях народного господарства; систем роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них; будівництво (реконструкцію) систем водопостачання; будівництво, берегозакріплювальних споруд на річках.

При будівництві (реконструкції) цих об'єктів негативний вплив відбуватиметься на стадії будівництва внаслідок розробки котлованів, прокладання комунікаційних і технологічних кабелів та систем, будівництва доріг і проявлятиметься в руйнуванні та деградації ґрунтового покриву.

В цілому вплив цих факторів тимчасовий і розрахований виключно на період будівництва.

Утворення будівельних та побутових відходів також може обумовити забруднення та засмічення ґрунтового покриву. Після завершення будівництва запланованих об'єктів та рекультивації ризику негативного впливу на ґрунти та земельні ресурси значно зменшуються і можуть бути пов'язані із забрудненням та засміченням побутовими відходами.

7) поводження з відходами. За даними Головного управління статистики у Черкаській області у 2023 році в області утворилось 1525,274 тис. т відходів I – IV класів небезпеки, що є наслідком невжиття рядом підприємств заходів, спрямованих на передачу відходів іншим власникам на утилізацію та знешкодження. Із загальної кількості утворених відходів 0,06 % складають відходи I – III класів небезпеки (0,952 тис. т), 99,94 % - відходи IV класу небезпеки (1524,322 тис. т).

Основними утворювачами відходів у 2023 році були підприємства сільського господарства та пов'язаних з ним послуг, відходи яких становили 68,2% від загальних обсягів утворених відходів в області. Із загального обсягу утворених відходів найбільшу кількість склали тваринні екскременти та послід пташиний, що становить 1020,566 тис. т (66,9%).

Не менш гостро, ніж у попередні роки, в області стоїть проблема поводження з ТПВ.

Згідно даних Департаменту будівництва ОДА у 2023 році кількість захоронених твердих побутових відходів на об'єктах поводження з ТПВ області становить 222,723 тис. тонн. На сміттєзвалища та полігони ТПВ вивозяться відходи від житлових будинків, громадських будівель та установ, підприємств торгівлі, громадського харчування тощо. У загальному обсязі побутових відходів міститься: 10,3-26,4% паперу, 20-40 % харчових відходів, 0,75-3,7% відходів деревини, 0,2-8% текстилю, 1-5,8% металів, 1,1-9% скла, 0,6-6% полімерних відходів та інших речовин.

Найбільші міські полігони для захоронення побутових відходів міст Черкаси, Сміла, Умань, Ватутіне перевантажені та потребують розширення.

Окрему групу небезпечних відходів становлять невідомі, непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (далі – ХЗЗР). За даними інвентаризації, станом на 01.01.2023 в області у 11 складах та сховищі

зберігається 278,421 т невідомих, непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин.

Із 11 складів, на яких зберігаються хімічні засоби захисту рослин, у задовільному стані знаходиться 7 складів, у незадовільному стані – 4 склада. Сховище в смт Єрки розгерметизовано та знаходиться в незадовільному стані.

Умови зберігання більшості пестицидів не відповідають діючим екологічним та санітарним нормам. Більшість накопичених препаратів були свого часу заборонені до використання у зв'язку з їх високою токсичністю та негативним впливом на здоров'я населення і довкілля. Тому, кожен з відведених для зберігання непридатних або заборонених до використання пестицидів складів є об'єктом потенційної небезпеки.

Під час робіт з реконструкції, капітального ремонту та будівництва об'єктів, передбачених завданнями Стратегії, можливе утворення будівельних та побутових відходів, проте ці відходи будуть передаватись спеціалізованим організаціям для подальшої утилізації.

З метою захисту від незаконного заволодіння, збереження цілісності об'єктів ПЗФ в області проводиться комплекс робіт щодо встановлення їх меж у природі (на місцевості).

8) низький рівень екологічної культури населення. Відповідно до наявних екологічних проблем області сформовані операційні цілі та завдання Стратегії, досягнення, яких забезпечить покращення екологічного стану області та вирішення ряду екологічних проблем.

Таблиця 15. SWOT-аналіз найгостріших екологічних проблем та реальних шляхів їх вирішення в Черкаській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
Суспільне усвідомлення невідкладності вирішення екологічних проблем регіону	Відсутність почуття відповідальності за стан довкілля, недостатнє усвідомлення громадянського суспільства щодо необхідності дотримання природоохоронного законодавства
Наявний значний виробничий, науково-технічний, підприємницький потенціал, орієнтований на вирішення завдань з покращення стану довкілля	Незадіяність виробничого та науково-технічного потенціалу регіону для вирішення пріоритетних завдань для покращення стану довкілля
Активна позиція ЗМІ щодо висвітлення проблем стану навколишнього природного середовища	Недостатня ефективність екологічної освіти в зв'язку з низьким бюджетним фінансуванням екологічних програм, слабким розвитком матеріально-технічної бази, нормативно-правового, інформаційного та кадрового забезпечення

Область перетинається основною водною транспортною артерією України – річкою Дніпро в його судноплавній частині – з потенційною можливістю розміщення та модернізації відповідної інфраструктури	Незабезпеченість засобами індивідуального захисту непрацюючого населення, яке проживає в зонах можливого радіаційного забруднення та прогнозованих зонах хімічного забруднення
Сприятливі природно-кліматичні умови для впровадження об'єктів розподіленої генерації електроенергії за рахунок альтернативних джерел енергії (сонця та вітру)	Недостатній рівень співпраці науки та господарського комплексу; слабо розвинена база для здійснення наукової та дослідницької діяльності
Сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування сільськогосподарських культур	Зношеність об'єктів житлово-комунального господарства та соціальної інфраструктури
Наявність запасів корисних копалин (бентонітові та каолінові глини, апатит-ільменітові руди, джерела мінеральних вод)	Незадовільний стан водних об'єктів
Наявність інноваційних технологій в сфері захисту рослин	Відсутні комплексні підходи до управління відходами; перевантаження місцевих полігонів ТПВ
Можливості	Загрози
Збільшення обсягів відновлення промислових відходів та повне очищення області від невідомих, непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (відходів пестицидів)	Розгортання військових дій на території України
Поступове зниження темпів утворення відходів з подальшим скороченням їх обсягів, скорочення обсягів відходів, що захоронюються на місцях видалення відходів	Погіршення кліматичної та екологічної ситуації в Україні, у т. ч. внаслідок бойових дій
Впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області, що сприятиме зниженню індексу забруднення атмосферного повітря <8, зменшенню викидів парникових газів в атмосферне повітря та адаптації до зміни клімату	Знищення та значне пошкодження соціальної, енергетичної, господарської та іншої інфраструктури

Зменшення обсягів скиду забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти та покращення якості питної води	Відсутність спеціалізованих підприємств, які б мали право на законних підставах здійснювати рециклінг або транскордонне перевезення небезпечних відходів пестицидів
Збереження об'єктів ПЗФ, розвиток екомережі, охорона та раціональне використання рослинного та тваринного світу	Подальше зростання обсягів утворення і накопичення відходів через застарілі технології та високу матеріаломісткість продукції. Забруднення повітря, ґрунту та води вибухонебезпечними предметами через військові дії російської федерації
Формування економічних та нормативно-правових засад щодо фінансового, матеріально-технічного, інтелектуального забезпечення вирішення проблем у сфері захисту довкілля	Відсутність заходів щодо впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, заміни морально та фізично застарілого обладнання. Недостатній контроль за якістю пального, що постачається і реалізується автозаправним станціям, його відповідність державним стандартам
Відсутні комплексні підходи до управління відходами; перевантаження місцевих полігонів ТПВ	Збільшення антропогенного тиску виробничої діяльності суб'єктів господарювання та погіршення стану житлово-комунального сектору (зношеність технологічного обладнання комунальних очисних споруд або взагалі їх відсутність, несвоєчасність проведення поточних та капітальних ремонтів)
	Відсутність правового забезпечення в частині врахування питань збереження біорізноманіття під час прийняття управлінських рішень. Відсутність заходів з виявлення запасів природних рослинних ресурсів, матеріальних ресурсів на їх охорону та відтворення. Посилення впливу на стан існування та відтворення тваринного світу, зокрема скорочення місць, придатних для перебування диких тварин внаслідок господарського освоєння територій, надмірна урбанізація; забруднення довкілля, накопичення небезпечних відходів виробництва, застосування засобів хімізації у сільському господарстві

	Руйнування об'єктів критичної інфраструктури внаслідок ракетних обстрілів з території російської федерації та наслідки від цих руйнувань на стан ґрунтів, підземних вод, водойм та атмосфери
	Погіршення екологічної ситуації внаслідок негативного впливу на складові довкілля
	Неготовність систем управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС

SWOT-аналіз є дієвим інструментом для прийняття стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень щодо подальшого удосконалення ДДП з урахуванням регіональних особливостей. Виявлені при проведенні SWOT-аналізу слабкості, можливості і загрози можуть бути використані при прийнятті стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень.

При гіпотетичному „нульовому” сценарії, якщо Стратегія не буде затверджена, подальший стабільний розвиток Черкаської області є проблематичним. Це може призвести до погіршення соціально-економічної та екологічної ситуації і, як наслідок, може відобразитися на умовах життя та здоров'ї населення області.

5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБИГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Законом України „Про охорону навколишнього природного середовища“ визначено, що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів ПЗФ України на відповідній території;
- участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;
- затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);
- видача дозволів на викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;
- реалізація повноважень у сфері CEO відповідно до законодавства про CEO;
- вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України „Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року“. Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України „Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року“ (від 30.09.2019 № 722/2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо CEO є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про CEO) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення CEO регламентується Законом України „Про стратегічну екологічну оцінку“.

Запровадження системи моніторингу, звітності і верифікації викидів парникових газів є важливим елементом у реалізації кліматичної політики України. Це перший

крок до запуску системи торгівлі викидами парникових газів – економічного інструменту стимулювання їх скорочення.

20.10.2021 Уряд України затвердив перший державний документ з адаптації до зміни клімату „Стратегія екобезпеки і адаптації до зміни клімату на період до 2030 року“ разом з операційним планом щодо її виконання із терміном до 2024 року.

Основними політико-правовими інструментами державної політики, зокрема і адаптації до зміни клімату, є документи стратегічного планування, ухвалені органами влади у відповідності до повноважень та у межах, встановлених Конституцією України і відповідно до законів України. Вони можуть бути прийняті у різних формах – концепціях, стратегіях, програмах, планах дій.

Питання адаптації до зміни клімату можуть інтегруватися в інструменти, що приймаються з питань розвитку відповідних територій та з інших секторальних питань. Так, питання адаптації до зміни клімату можуть бути інтегровані в програми економічного і соціального розвитку, які ухвалюються відповідними сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами, до регіональних стратегій розвитку, генеральних планів населених пунктів у цілому, детальних планів територій та містобудівних умов для конкретних об'єктів будівництва, що затверджуються органами місцевого самоврядування.

Боротьба зі зміною клімату і запобігання зміні клімату – це система заходів, спрямована на скорочення викидів парникових газів і стримування процесу зростання середньої глобальної температури атмосфери Землі.

Глобальна зміна клімату та її місцеві прояви (підвищення середньорічної температури та тривалість спекотних посушливих періодів, частота та інтенсивність екстремальних явищ, зокрема, повеней, злив та ураганів) сьогодні є серед визначальних чинників, що безпосередньо впливають на екологічний стан територій, зміну характеру довкілля, здоров'я громадян, продовольчу безпеку, інфраструктуру, регіональний та місцевий розвиток.

Тож прояви зміни клімату, насамперед негативні, та їхні наслідки не можуть ігноруватися в процесі стратегічного планування розвитку регіонів та територіальних громад і потребують систематичного моніторингу і розробки системи заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї природних екосистем, господарства, зокрема сільського, енергетичного сектору, а також захисту громадського здоров'я та інфраструктури.

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України (від 06.06.1995 № 213/95-ВР) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Спеціальне водокористування здійснюється на підставі дозволу на спеціальне водокористування. У дозволі на спеціальне водокористування встановлюються ліміт забору води, ліміт використання води та ліміт скидання забруднюючих речовин (стаття 49 Водного кодексу України (далі – Кодекс). Відповідно до статті 49 Кодексу дозвіл на спеціальне водокористування видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства (Сектор у Черкаській області Державного агентства водних ресурсів України, вул. Смілянська, 118, каб. 209, м. Черкаси).

Інформація про видані дозволи на спеціальне водокористування суб'єктам господарювання розміщується на сайті Державного агентства водних ресурсів України.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

- постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування“ (№ 321 від 13.03.2002, зі змінами);
- постанова Кабінету Міністрів України „Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується“ (№ 1100 від 11.09.1996, зі змінами);
- Державні санітарні норми та правила „Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною“;
- наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.03.2021 № 173 „Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами“;
- постанова Кабінету Міністрів України „Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів“ (№ 2024 від 18.12.1998, зі змінами).

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря регулюються Законом України „Про охорону атмосферного повітря“, Законом України „Про охорону навколишнього природного середовища“ та іншими нормативно-правовими актами. Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

- постанова Кабінету Міністрів України „Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря“ (№ 300 від 13.03.2002, зі змінами);

Документи загальнодержавного та регіонального рівня, а також міжнародні угоди, Стороною яких є Україна та якими встановлюються зобов'язання та заходи у сфері охорони довкілля, сталого використання природних ресурсів та охорони здоров'я населення, які були враховані під час оновлення Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки, а також будуть враховані під час розробки Плану заходів на 2024-2027 роки з її реалізації:

на загальнодержавному рівні:

Закон України "Про засади державної регіональної політики";

Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 271-р; постановою Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1065 термін виконання заходів НПД продовжено до 2025 року);

Закон України “Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року”;

Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і операційний план заходів з її реалізації у 2024-2026 роках (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р);

Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820);

Національний план управління відходами до 2033 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 № 1353-р);

Національний план дій з охорони природного середовища на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р);

Рішення Координаційної ради з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням, створена згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 № 20, зокрема стосовно схвалення представлених НААН добровільних національних завдань щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель (далі - НРДЗ) за напрямом „Підтримання вмісту органічної речовини (гумусу) у ґрунтах“, а також допоміжних заходів щодо досягнення НРДЗ за напрямом „Відновлення зрошення і поліпшення екологічно-меліоративного стану зрошування земель“ та „Відновлення та стале використання торфовищ“. Відповідні завдання і заходи щодо НРДЗ також зазначено у рішенні Ради національної безпеки та оборони України від 23.03.2021 № 111/2021 „Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації“;

Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688-р);

План заходів з реалізації Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1567-р;

Національна економічна стратегія, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179;

Державна стратегія управління лісами України до 2035 року та операційний план її реалізації у 2022-2024 роках, затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р;

Цілі Сталого Розвитку, затверджені 70-ю сесією Генеральної асамблеї ООН (резолюція від 25.09.2015 № 70/1), серед іншого урахування Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 „Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року“ та розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р „Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні“;

на міжнародному рівні:

Директива №2003/4/ЄС про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви № 90/313/ЄС;

Директива №2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості у підготовці окремих планів та програм, що стосуються навколишнього природного середовища;

Директива №2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 жовтня 2003 року про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів у рамках Співтовариства та внесення змін і доповнень до Директиви Ради 96/61/ЄС із змінами і доповненнями, внесеними Директивою 2004/101/ЄС;

Директива №2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;

Рамкова директива № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. „Про відходи та скасування деяких Директив“;

Директива Ради №1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року „Про захоронення відходів“;

Директива №98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009;

Директива №2010/75/ЄС про промислові викиди;

Конвенція про біологічне різноманіття, підписана від імені України 11 червня 1992 року у м.Ріо-де-Жанейро (Бразилія) і (ратифіковано Верховною радою України 29 листопада 1994 року);

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м.Рамсар, Іран, 1971 рік);

Ріо - Конвенцій та інших міжнародних угод природоохоронного спрямування.

на регіональному рівні:

Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки для зони „Черкаська“ (рішення Черкаської обласної ради від 10.09.2021 № 8-26/VIII);

Обласна програма охорони навколишнього природного середовища на 2021-2027 роки (рішення Черкаської обласної ради від 19.02.2021 № 5-23/VIII);

Програма регулювання чисельності безпритульних тварин гуманними методами у Черкаській області на 2023-2027 роки (рішення Черкаської обласної ради від 03.03.2023 № 17-32/VIII);

Обласна програма „Розвиток медичної допомоги методом трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів в Черкаській області“ на 2023-2025 роки (рішення Черкаської обласної ради від 17.11.2023 № 21-20/VIII);

Обласна програма „Забезпечення лікування пацієнтів, хворих на спинальну м'язову атрофію“ на 2023-2025 роки (рішення Черкаської обласної ради від 17.11.2023 № 21-21/VIII);

Обласна програма „Трансплантація гемопоетичних клітин кісткового мозку та периферичної крові в Черкаській області“ на 2024-2028 роки (рішення Черкаської обласної ради від 22.03.2024 № 23-14/VIII);

Обласна програма підтримки комунальних некомерційних підприємств та комунальних закладів охорони здоров'я спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Черкаської області на 2020-2026 роки (рішення Черкаської обласної ради від 06.03.2020 № 36-32/VII).

З 09.07.2023 введено в дію Закон України „Про управління відходами“ (від 20.06.2022 № 2320-IX), який регулює правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновлення з метою запобігання їх негативному впливу на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України „Про інвестиційну діяльність“ (від 18.09.1991 № 1560-XII) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст.4). В разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України „Про оцінку впливу на довкілля“ (від 23.05.2017 № 2059-VIII).

Відповідно до нормативно-правової бази України, проект Стратегії відповідає ряду зобов'язань:

1. Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

2. Проведення природоохоронних заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;

3. Проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

4. Підвищення комфортності сформованої міської забудови за рахунок її реконструкції, відновлення і модернізації;

5. Вжиття заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;

6. Впровадження роздільного збору сміття;

7. Вивезення ТПВ на полігон, згідно з договором;

8. Забезпечення утилізації/видалення невідомих, непридатних та заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів;

9. Здійснення інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин стаціонарних і пересувних джерел; недопущення експлуатації транспортних та інших пересувних засобів та установок, у викидах та скидах яких вміст забруднюючих речовин перевищує встановлені нормативи;

10. Забезпечення загальної доступності Стратегії та самого звіту CEO відповідно до вимог Законів України „Про доступ публічної інформації“ і „Про стратегічну екологічну оцінку“ шляхом оприлюднення на офіційному веб-сайті ОДА та на Єдиній екологічній платформі “ЕкоСистема”.

Для вирішення екологічних проблем Черкаської області та відповідності документу державного планування екологічним вимогам, Стратегією передбачено цілі та завдання, а саме:

Стратегічна ціль 3. Підвищення стійкості громад:

Операційна ціль 3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища:

Завдання 3.5.1. Впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС:

- встановлення автоматизованих постів спостереження за станом атмосферного повітря на території області, де спостерігаються найбільші викиди;

- впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області.

3.5.2. Запровадження сучасних механізмів управління відходами:

- розробка та впровадження Регіонального плану управління відходами до 2034 року;

- запровадження комплексної системи переробки та утилізації сміття для зменшення навантаження на полігони ТПВ та сміттєзвалища;

- управління відходами, що утворились внаслідок бойових дій;

- налагодження системи роздільного збору відходів для максимального використання вторинних ресурсів;

- вилучення, утилізація, знищення та знешкодження відходів пестицидів.

3.5.3. Розвиток природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття:

- створення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- розробка проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

3.5.4. Покращення стану водних об'єктів:

- розробка проєктно-кошторисної документації та реалізація проєктів щодо відновлення та підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів, реконструкції (будівництва) споруд для очищення стічних та зливових вод.

Враховуючи результати аналізу можна зробити висновок, що проєкт Стратегії, відповідає цілям екологічної політики, встановлених на національному та регіональному рівнях; враховує більшість з них і пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ – 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

У цьому підрозділі представлені результати оцінки проєктних рішень Стратегії з урахуванням пропозицій, прийнятих у відповідних розділах вищезазначеної документації. В процесі стратегічної екологічної оцінки був здійснений аналіз первинних наслідків від впливу на стан середовища існуючих об'єктів, та очікуваних вторинних наслідків від прогнозованого впливу реалізації проєктних рішень – як на окремі компоненти навколишнього природного середовища, так і сукупний вплив.

Під кумулятивним впливом розуміється сукупність впливів: від існуючих об'єктів і реалізованих проєктів, або сукупність одночасного впливу одного фактору від різних джерел (наприклад, шуму вулиці і залізниці), або сукупність дії двох (чи більшого числа) різних факторів, які, підсумуючись, призвели до кумулятивного ефекту, який може викликати значні наслідки, наприклад, зміну кліматичних умов, течії річок, тощо. Акумуляція впливів відбувається у випадку, коли антропогенний вплив або фізичні чи хімічні впливи на екосистему перевищують можливості її саморегулювання або асиміляції (трансформації).

Первинний екологічний вплив безпосередньо пов'язаний з виконанням робіт, передбачених Стратегією, вторинний – є наслідком первинних змін в екосистемі. Первинний вплив від реалізації заходів, запропонованих Стратегією на підставі проведеного аналізу у розділах 2 - 4 для флори, фауни, стану атмосферного середовища, ґрунтів, природоохоронних територій, в тому числі територій та об'єктів ПЗФ та екологічної мережі оцінюється як прийнятний.

Відповідно, вторинний вплив вважається прийнятним на підставі відсутності первинного негативного впливу.

Синергічні наслідки - сумарний ефект, який формується, коли при взаємодії 2-х або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремого компоненту. Синергічні наслідки для проєктованої діяльності не передбачаються. Це обґрунтовується тим, що Стратегією не планується будівництво підприємств-забруднювачів, а групи сумарної забруднюючих речовин не включають сполуки, які надходять до об'єктів середовища через вплив автотранспорту та діяльність об'єктів інфраструктури. При дотриманні та виконанні всіх передбачених заходів можливість виникнення синергічних наслідків мінімальна.

Як тимчасові наслідки розглядаються ті, що формуються під час проведення робіт з будівництва/реконструкції (капітального ремонту), як постійні – ті, що виникають після реалізації проєкту по закінченню будівництва.

При виконанні підготовчих та будівельних робіт, робіт з реконструкції та капітального ремонту на проєктних об'єктах негативний вплив на складові довкілля згідно з аналізом ризиків, що описані у Розділі 4, матиме тимчасовий характер і розрахований виключно на період робіт.

Серед ключових наслідків реалізації Стратегії, а також з огляду на період реалізації Стратегії (протягом семи років), доцільно зробити наступні висновки щодо ймовірного впливу документу державного планування на довкілля.

Вплив на атмосферне повітря. Забруднення атмосферного повітря буде відбуватись під час будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів, передбачених Стратегією, внаслідок роботи спецтехніки та обладнання, проте цей вплив несе тимчасовий характер та після припинення робіт закінчиться.

Стратегією не передбачається будівництво промислових об'єктів зі значними викидами забруднюючих речовин у атмосферне повітря.

Операційною ціллю 3.5 Захист та відновлення навколишнього природного середовища проєкту Стратегії передбачено завдання 3.5.1. Впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС, а саме:

- встановлення автоматизованих постів спостереження за станом атмосферного повітря на території області, де спостерігаються найбільші викиди;
- впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області.

Очікуваними результатами даного завдання є мінімізація впливу кліматичної кризи на навколишнє середовище Черкаської області, зменшення рівня забруднення атмосферного повітря.

Вплив на клімат.

Причиною зміни клімату є динамічні процеси, зумовлені природними та антропогенними чинниками. Крім збільшення концентрації парникових газів та аерозольних частинок в атмосфері, антропогенний вплив на клімат здійснюється в результаті вирубки лісів, урбанізації (забудови) територій, створення значної кількості сміттєзвалищ.

До парникових газів відносяться: двоокис вуглецю (CO₂), метан (CH₄), закис азоту (N₂O), гідрофторвуглеці (ГФВ), перфторвуглеці (ПФВ), гексафторид сірки (SF₆) (додаток А Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату).

Таблиця 16. Динаміка викидів діоксиду вуглецю (основного парникового газу) в атмосферне повітря Черкаської області за 1990, 2019-2023 роки (тис. т)

	1990	2019	2020	2021	2022	2023
Всього, в т.ч.	10076,32	2616,771	2395,583	2414,902	2038,192	2898,786
від стаціонарних джерел	10076,32	2616,771	2395,583	2414,902	2038,192	2898,786

Стратегією не передбачається будівництво нових об'єктів промисловості, які були б джерелами парникових газів та впливали на клімат Черкаської області.

Стратегією передбачається виконання ряду завдань, які, зокрема, сприятимуть зменшенню викидів в атмосферне повітря, у тому числі парникових газів, а саме:

- встановлення автоматизованих постів спостереження за станом атмосферного повітря на території області, де спостерігаються найбільші викиди;
- впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області.

Реалізація вищезазначених заходів забезпечить зменшення викидів у атмосферне повітря області, у тому числі парникових газів, а разом з тим знизить вплив підприємств – забруднювачів на клімат Черкаської області.

Прийняття та реалізація Стратегії протягом терміну її дії (протягом семи років), матиме незначний вплив на регіональні кліматичні наслідки (зміну погодних умов, водокористування, енергоспоживання, кліматичну міграцію, появу інвазивних видів, надзвичайні ситуації природного та техногенного характерів).

Вплив на водні ресурси. Стратегією передбачається будівництво та реконструкція очисних споруд, водогонів, каналізаційних систем, що будуть здійснювати скиди зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, що обумовлює

необхідність визначення гранично допустимих скидів з метою невиснажливого та безпечного використання водних ресурсів.

Стратегія містить завдання з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів, будівництво берегозакріплювальних споруд.

Вплив на водні ресурси при проведенні цих робіт обумовлюється ризиками зміни гідрохімічного складу внаслідок використання техніки, а також в результаті осідання забруднювачів з атмосферного повітря. Потенційно можливе погіршення стану прибережно-захисної смуги через використання техніки. Проте ці ризики відносяться виключно до стадії будівництва.

Реалізація Стратегії не має призвести до погіршення стану водних ресурсів. Завданням Стратегії 3.5.4. Покращення стану водних об'єктів є покращення стану водних ресурсів області, а саме зменшення обсягів скидів у водойми області шляхом реконструкції та будівництва очисних споруд; реалізація проєктів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок;

Вплив на земельні ресурси. При будівництві об'єктів, передбачених Програмою негативний вплив відбуватиметься на стадії будівництва внаслідок розробки котлованів, прокладання комунікаційних і технологічних кабелів та систем, будівництва доріг і проявлятиметься в руйнуванні та деградації ґрунтового покриву. Проте цей вплив є тимчасовим та незначним і охоплює тільки період проведення будівельних робіт.

Внаслідок реалізації Стратегії не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Стратегія не передбачає створення нових підприємств, на яких підлягають постійному забрудненню земельні ресурси.

Вплив на населення та інфраструктуру. Фізичні фактори навколишнього середовища, що впливають на здоров'я людини, а саме рівні світлового, теплового, іонізуючого випромінювання та вібрації не будуть перевищувати норми допустимого впливу при виконанні цілей та завдань, запропонованих Стратегією.

Потенційними факторами негативного впливу на здоров'я населення може бути певне збільшення забруднення атмосферного повітря викидами та шумового навантаження під час проведення будівельних робіт, робіт з реконструкції та капітального ремонту об'єктів, передбачених завданнями Стратегії. Проте враховуючи їх обсяги, наслідки та вплив фізичних і матеріальних факторів, а також заходи, які запропоновані в проєкті, потенційне погіршення стану здоров'я населення від реалізації Стратегії – не прогнозується.

Поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території Черкаської області; реконструкція та ремонт об'єктів комунальної інфраструктури, поліпшення системи охорони здоров'я, освіти, фізичної культури, екологічної ситуації позитивно вплине на загальне покращення умов життя і діяльності громадян.

Вплив на біорізноманіття та об'єкти природно-заповідного фонду. В Стратегії не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття. Натомість позитивний вплив на збереження біорізноманіття та об'єкти ПЗФ буде досягнутий внаслідок реалізації завдання 3.5.3. Розвиток природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття Стратегії, зокрема:

- створення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- розробка проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Вплив на культурну спадщину. Стратегією не передбачається знищення чи перенесення об'єктів чи територій культурної спадщини, тому вплив на культурну спадщину – прийнятний.

Екологічне управління, моніторинг. Стратегія не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в сфері екологічної безпеки, натомість передбачено покращення управління відходами, реалізація програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та підвищення енергоефективності управління комунальним господарством.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, відсутня.

Транскордонний вплив під час реалізації заходів Стратегії відсутній.

Таким чином, реалізація Стратегії не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох цілей та завдань Стратегії може призвести до покращення екологічної ситуації в області.

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Стратегії зведені в таблиці.

Таблиця 17. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			•	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		•		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			•	+
4. Появу джерел неприємних запахів?		•		
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
6. Збільшення кількості парникових газів та як наслідок зміна клімату?			•	+
Водні ресурси				
7. Збільшення обсягів скидів у поверхневій воді?		•		+
8. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?		•		+
9. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	

10. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	+
11. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	+
12. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
13. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	
14. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	+
15. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			•	
16. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
17. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи				
18. Збільшення кількості утворюваних ТПВ?			•	+
19. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	+
20. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки			•	+
21. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	+
22. Утворення або накопичення радіоактивних відходів			•	
Земельні ресурси				
23. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?	•			
24. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
25. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
26. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
27. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
28. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	+

Біорізноманіття				
29. Негативний вплив на об'єкти ПЗФ (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
30. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	
31. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?		•		
32. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
33. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			•	+
34. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	+
35. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	+
Населення та інфраструктура				
36. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?		•		+
37. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?		•		+
38. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		•		+
39. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	+
40. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?	•			+
41. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	
Екологічне управління та моніторинг				
42. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
43. Погіршення екологічного моніторингу?			•	
44. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
45. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	+
Інше				
46. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?		•		+
47. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
48. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	+

49. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	+
50. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
51. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

На основі оцінок, представлених у вищенаведеній таблиці, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії:

атмосферне повітря – негативний вплив, а саме: збільшення кількості одиниць транспорту, а також проведення ремонтних робіт автомобільних доріг, реконструкція, капітальний ремонт та будівництво об'єктів, наведених у Стратегії призведе до ймовірного збільшення кількості викидів у атмосферу від пересувних джерел, це можливо може призвести до погіршення якості повітря; позитивні наслідки: реалізація програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області, що сприятиме зниження індексу забруднення атмосферного повітря <8, зменшення викидів парникових газів в атмосферне повітря та адаптації до зміни клімату;

водні ресурси – негативний вплив, а саме: під час заходів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів, відновлення берегової смуги, робіт з берегоукріплення ймовірна зміна гідрохімічного складу внаслідок використання техніки, а також в результаті осідання забруднювачів з атмосферного повітря. Потенційно можливе погіршення стану прибережно-захисної смуги через використання техніки. Проте, цей вплив передбачається тільки на період проведення робіт. позитивні наслідки: покращення стану водних ресурсів області, а саме, зменшення обсягів скидів у водойми області шляхом реконструкції та будівництва очисних споруд, реалізація проектів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок;

відходи – негативні наслідки, а саме під час робіт з реконструкції, капітального ремонту та будівництва об'єктів, передбачених Програмою можливе утворення будівельних та побутових відходів, проте ці відходи будуть передаватись спеціалізованим організаціям для подальшої утилізації. позитивні наслідки забезпечення екологічної безпеки у сфері поводження з відходами за рахунок очищення території області від відходів пестицидів, розвиток інфраструктури управління відходами та запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, попередження утворення стихійних сміттєзвалищ, координація діяльності органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та бізнесу у сфері поводження з відходами;

земельні ресурси – негативний вплив, а саме при будівництві об'єктів, передбачених Стратегією відбуватиметься порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару. Проте цей вплив є тимчасовим та охоплює тільки період проведення будівельних робіт, після закінчення порушені ґрунти рекультивуються.

Внаслідок реалізації Стратегії не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози; позитивні наслідки: завдяки реалізації

Програми передбачається ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів: встановлення меж населених пунктів; виготовлення робочих проєктів землеустрою, у тому числі у разі виникнення потреби щодо рекультивації порушених земель унаслідок бойових дій, їх подальшої реалізації; охорона земель та збереження родючості ґрунтів; проведення повторної грошової оцінки земель населених пунктів;

біорізноманіття – наслідки позитивні: розвиток ПЗФ та збереження біологічного, ландшафтного різноманіття за рахунок оголошення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів земель ПЗФ до площі Черкаської області, встановлення меж територій та об'єктів ПЗФ, охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів, формування екологічної мережі, включення територій та об'єктів до переліку територій та об'єктів екологічної мережі;

населення та інфраструктура – наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації; поліпшення сфери охорони здоров'я, освіти, фізичної культури; поточний ремонт вулиць та тротуарів, ремонт мереж водопроводу та зливової каналізації; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

Загалом підсумовуючи вплив від всіх цілей та завдань, передбачених Стратегією, у порівнянні із існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення.

7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБИГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Реалізація Стратегії передбачає виконання завдань, що стосуються розвитку сфери забезпечення Черкаської області системами інженерної інфраструктури, реконструкцію застарілого обладнання та впровадження нових технологій на підприємствах, раціонального використання природних ресурсів, розвитку агропромислового комплексу, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

Атмосферне середовище

Стратегія передбачає реалізацію заходів в рамках завдань, спрямованих на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, поліпшення якості атмосферного повітря.

Для цього Стратегією пропонуються такі заходи, зокрема:

- встановлення автоматизованих постів спостереження за станом атмосферного повітря на території області, де спостерігаються найбільші викиди;
- впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області.

Для зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря під час будівництва (реконструкції) застосовуватимуться звукоізолюючі матеріали та протиамортизаційні пристрої для зниження вібраційного та шумового навантаження при будівництва і експлуатації об'єктів, що є джерелами шуму та вібрації. Для зменшення негативного впливу передбачається проведення будівельних робіт у робочий час.

Водні ресурси

Стратегія передбачає реалізацію заходів в рамках завдань, здатних покращити стан водних ресурсів області шляхом зменшення негативного впливу на поверхневі водойми та підземні води, в тому числі:

- розробка проектно-кошторисної документації та реалізація проектів щодо відновлення та підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів, реконструкції (будівництва) споруд для очищення стічних та зливових вод.

Природно-заповідний фонд, біорізноманіття

Стратегія передбачає реалізацію заходів в рамках завдань для збереження об'єктів ПЗФ та біорізноманіття, а саме:

- створення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- розробка проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Поводження з відходами

Стратегія передбачає реалізацію заходів в рамках завдань у сфері поводження з відходами:

- розробка та впровадження Регіонального плану управління відходами до 2034 року;
- запровадження комплексної системи переробки та утилізації сміття для зменшення навантаження на полігони ТПВ та сміттєзвалища;
- управління відходами, що утворились внаслідок бойових дій;
- налагодження системи роздільного збору відходів для максимального використання вторинних ресурсів;

- вилучення, утилізація, знищення та знешкодження відходів пестицидів.

Виконання цілей та завдань, передбачених Стратегією, матиме позитивний вплив на всі складові довкілля, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Черкаської області.

8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ (НЕДОСТАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТАКОЇ ОЦІНКИ)

Проєкт Стратегії розроблений на 7 років і є плановим документом.

Стратегія спрямована на дотримання екологічних стандартів.

У процесі складання СЕО Стратегії доцільно розглядати три альтернативи, а саме:

Альтернатива 1: „Нульовий сценарій“ – тобто опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку незатвердження або не реалізації зазначеного документа державного планування.

Альтернатива 2: Прийняття проєкту Стратегії із виконанням передбачених заходів та врахуванням пропозицій і зауважень до Стратегії від громадськості та органів виконавчої влади.

Альтернатива 3: Прийняття проєкту Стратегії із виконанням передбачених заходів, але без врахування пропозицій і зауважень до Стратегії від громадськості та органів виконавчої влади.

Наслідки від прийняття альтернативи 1

Незатвердження Стратегії та відмови від реалізації завдань, що передбачені нею призведе до неможливості розвитку Черкаської області, відсутності зміни у економічній політиці. При цьому якісні показники розвитку будуть залишатись малорухомими. А це стримує процеси інноваційного розвитку економіки.

Цей сценарій може розумітися, як продовження поточних несприятливих тенденцій щодо економічного, соціального та екологічного стану території області.

За даним варіантом подальший стабільний розвиток Черкаської області, очевидно є проблематичним, можливе значне загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем, перешкоджаючих набуттю високої якості життя, комфортних умов життя та добробуту населення.

Крім того, не забезпечуватиметься досягнення цілей Стратегії та Обласної програми охорони навколишнього природного середовища на 2021-2027 роки.

Наслідки від прийняття альтернативи 2

Затвердження та реалізація Стратегії із врахуванням пропозицій і зауважень від громадськості та органів виконавчої влади дозволить врахувати додаткові запропоновані природоохоронні заходи та підвищити загальну ефективність Стратегії. А саме, дозволить більш конкретно визначити пріоритетні напрямки природоохоронної роботи задля збереження унікальних природних особливостей області, стабілізувати екологічну ситуацію та поліпшити стан навколишнього природного середовища, зменшити техногенне навантаження на складові довкілля, забезпечити збалансованість процесів використання і відтворення природних ресурсів та сформувати у жителів області екологічну культуру. Крім вищеперерахованого, однією з основних цілей Стратегії є покращення якості життя для населення області, тому врахування пропозицій від громадськості є особливо важливим.

У разі врахування пропозицій та зауважень від громадськості та органів виконавчої влади Стратегія буде більш ефективною та екологічно збалансованою, тому її затвердження необхідне для подальшого розвитку Черкаської області.

Наслідки від прийняття альтернативи 3

Прийняття проєкту Стратегії без врахування пропозицій і зауважень від громадськості та органів виконавчої влади призведе до менш ефективного ведення природоохоронних заходів, а не врахування додаткових пропонованих заходів призведе до появи слабких місць та неможливості забезпечення стабільної екологічної ситуації в Черкаській області.

Отже, за результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного сценарію за альтернативою 1 подальший сталий розвиток Черкаської області є ускладненим, і цей сценарій призводить до погіршення екологічної ситуації в межах території області, продовження подальшого зносу інфраструктури, неефективного використання енергоресурсів.

В рамках гіпотетичного сценарію за альтернативою 3 проаналізовано, що Стратегія матиме слабкі місця, які не дозволять забезпечити стабільний екологічний стан в області та покращити якість життя для населення, а ефективність Стратегії буде значною меншою у порівнянні з альтернативою 2.

Результати проведення цільового аналізу запланованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на місцевому рівні, виявили необхідність дотримання альтернативи 2. В інтересах більш ефективного та сталого розвитку області і підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Стратегії із врахуванням зауважень і пропозицій від громадськості та органів виконавчої влади.

Під час складання СЕО Стратегії використовувались такі основні методи:

- використання даних, наявних в регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища в області, екологічному паспорті області, інформації, яка включена в інші акти законодавства, які мають відношення до проєкту документу державного планування, дані моніторингу стану довкілля; експертні оцінки; інша доступна інформація;

- використання таких аналітичних методів, як порівняльний аналіз, аналіз тенденцій, SWOT-аналіз;

- методи участі громадськості: інформування, консультування, опитування, коментування, обговорення.

При підготовці Звіту про СЕО виникали такі складнощі:

- недостатність статистичної інформації у зв'язку із воєнним станом;
- недостатність інформації щодо здоров'я населення Черкаської області;
- відсутність методик, що дозволяють здійснювати прогнозування стану довкілля.

9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Відповідно до Закону України „Про стратегічну екологічну оцінку“ замовник у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет та у разі виявлення не передбачених звітом про СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів для їх усунення.

Моніторинг здійснюється з метою виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, забезпечення здійснення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування, а також у разі виявлення негативних наслідків, не передбачених звітом про СЕО, вжиття заходів для їх усунення.

Для здійснення моніторингу Департамент регіонального розвитку ОДА розробить заходи з урахуванням результатів громадського обговорення, консультацій з органами виконавчої влади у процесі проведення СЕО та транскордонних консультацій (у разі їх проведення). Здійснення таких заходів забезпечить можливість:

- виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а саме вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (на один, три-п'ять, 10-15 років, 50-100 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;

- запобігання, зменшення та компенсації негативних наслідків, зумовлених виконанням документа державного планування;

- виявлення не передбачених звітом про СЕО негативних наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Програма моніторингу складається із переліку дій та заходів, кожний із яких має певну мету, ключові індикатори та критерії для оцінки. Порядок здійснення моніторингу затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 №1272 „Про затвердження Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення“ (далі – Постанова).

Відповідно до пункту 5 Постанови з метою забезпечення систематичності та об'єктивності спостережень за змінами стану довкілля, у тому числі за станом здоров'я населення, Департамент регіонального розвитку ОДА визначить:

- зміст заходів, передбачених для здійснення моніторингу, та строки їх виконання;

- кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників відповідно до кожного з визначених у звіті про СЕО наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;

- кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;

- методи визначення кожного із показників, які дають змогу швидко та без надлишкових витрат їх вимірювати;

- періодичність вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями;

- засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання документа державного планування, непередбачених звітом про СЕО.

Моніторинг впливів від виконання Стратегії можливо здійснювати за показниками, які вказані в таблиці.

Таблиця 18. Моніторинг та контроль заходів з реалізації Стратегії, який можливо проводити щороку за такими показниками

Індикатор	Характеристика	Джерело даних
Забруднення атмосфери		
Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі	Оксид вуглецю, діоксид азоту, сірки та вуглецю, пил. Значення повинні не перевищувати ГДК.	Департамент житлово-комунального комплексу Черкаської міської ради, Черкаський обласний центр з гідрометеорології
Індекс забруднення атмосфери	Інтегральний показник забруднення атмосфери	Черкаський обласний центр з гідрометеорології
Викиди парникових газів та поглинання парникових газів	Одиницями виміру показників – тонни CO ₂ - еквіваленту	Департамент житлово-комунального комплексу Черкаської міської ради, Черкаський обласний центр з гідрометеорології
Водні ресурси		
Вміст забруднюючих речовин у контрольному створі річок	Обсяг скидів забруднених та недостатньо очищених стічних вод у водні об'єкти, вміст забруднюючих речовин у водних об'єктах, сполуки групи азоту, БСК, ХСК, фосфати, завислі речовини.	Регіональний офіс водних ресурсів у Черкаській області, Черкаський обласний центр з гідрометеорології, Державна установа „Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України“, Державна екологічна інспекція Центрального округу у визначених контрольних створах
Об'єм водозабору та водопостачання, обсяги скидання зворотних вод	Обсяг забору води оборотного водопостачання, повторного, послідовного водопостачання. Обсяги забору та використання свіжої води, обсяги скидання зворотних вод у водні об'єкти	Регіональний офіс водних ресурсів у Черкаській області

Природно – заповідний фонд, екологічна мережа, біорізноманіття		
Площа територій ПЗФ	Кількість і площа територій та об'єктів ПЗФ	Управління екології та природних ресурсів ОДА
Екологічна мережа	Кількість схем локальної екологічної мережі	Управління екології та природних ресурсів ОДА
Біорізноманіття	Кількість видів рослин та тварин, які підлягають охороні на території області	Управління екології та природних ресурсів ОДА
Здоров'я населення		
Рівень захворюваності населення	Показники загальної захворюваності (на 1000 осіб) дітей, підлітків, дорослих	Управління охорони здоров'я ОДА
Кількість новоутворень жителів області	Показники кількості новоутворень (на 1000 осіб) дітей, підлітків, дорослих	Управління охорони здоров'я ОДА
Поводження з відходами		
Кількість утворених відходів I-IV групи небезпеки	Загальне число утворення відходів	Головне управління статистики у Черкаській області
Кількість захоронених відходів	Число захоронених відходів на полігонах ТПВ	Департамент будівництва ОДА

Таблиця 19. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії

Найменування індикатора	Одиниці вимірювання показника	Характеристика речовин	Строк виконання	Методи визначення	Відповідальні за подання інформації
Атмосферне повітря					
Визначення вмісту забруднюючих речовин в атмосферному повітрі	мг/м ³	пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю, аміак, оксид азоту, сірководень, сульфати, кадмій, залізо, марганець, мідь, нікель, свинець, хром, цинк, формальдегід	щомісячно	систематичні спостереження за вмістом шкідливих речовин в атмосферному повітрі на стаціонарних постах	Черкаський обласний центр з гідрометеорології, суб'єкти господарської діяльності

Визначення загального рівня забруднення атмосферного повітря	-	індекс забруднення атмосфери	щомісячно	визначення вмісту середньомісячних концентрацій забруднюючих речовин	Черкаський обласний центр з гідрометеорології
Визначення обсягів викидів парникових газів	тонн	викиди метану, діоксиду вуглецю	щорічно	подання статистичної звітності суб'єктами господарської діяльності до органів статистики	Головне управління статистики в Черкаській області
Поводження з відходами					
Кількість утворених відходів I-IV класів небезпеки	тонн	-	щорічно	збір статистичних даних	Головне управління статистики в Черкаській області, суб'єкти господарської діяльності
Кількість зібраних та перевезених відходів	тонн	-	щорічно		Департамент будівництва ОДА
Водні ресурси					

Визначення вмісту забруднюючих речовин у контрольних створах водних об'єктів	мгО ₂ /дм ³ , мг/дм ³	БСК, ХСК, фосфати, завислі речовини	щомісячно	проведення аналізу інформації стосовно величин гідрохімічних показників у порівнянні з відповідними значеннями їх гранично допустимих концентрацій та фоновими показниками	Регіональний офіс водних ресурсів у Черкаській області, Черкаський обласний центр з гідрометеорології, Державна установа "Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України", Державна екологічна інспекція Центрального округу
Визначення обсягу водозабору та водопостачання, обсяги скидання зворотних стічних вод	м ³	-	щорічно	проведення аналізу даних звітності за формою 2-ТП (водгосп) надані суб'єктами господарської діяльності	Регіональний офіс водних ресурсів у Черкаській області
Природоохоронні території та об'єкти					
Площа територій ПЗФ	га	об'єкт	щорічно	проведення аналізу роботи зі створення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів ПЗФ	Управління екології та природних ресурсів ОДА
Здоров'я населення					

Рівень захворюваності населення	осіб	показник загальної захворюваності серед дітей, підлітків та дорослих	щорічно	збір статистичних даних	Управління охорони здоров'я ОДА
Кількість новоутворень жителів області	осіб	показник кількості новоутворень серед дітей, підлітків та дорослих	щорічно	збір статистичних даних	Управління охорони здоров'я ОДА

Здійснення моніторингу впливів, у тому числі на здоров'я населення за визначеними індикаторами з веденням щорічної звітності, дозволить виявити недоліки і порушення, що можуть негативно впливати на комфортність проживання, визначити необхідні заходи з їх усунення, а також проводити інформування громадськості про поточні ускладнення та прогностичні терміни їх усунення.

Для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії передбачено:

- проведення порівняльного аналізу фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками на підставі результатів державного статистичного спостереження – 1 раз на рік.

У разі виявлення перевищень минулорічних показників необхідно провести аналіз на предмет зв'язку з реалізацією завдань Стратегії;

- проведення порівняння фактичних показників індикаторів виконання заходів Стратегії за всіма напрямками – 1 раз на рік.

Департамент регіонального розвитку ОДА протягом п'яти робочих днів з дня затвердження документа державного планування розмістить його на офіційному веб-сайті ОДА та занесе до єдиного реєстру СЕО.

Результати моніторингу Департамент регіонального розвитку ОДА буде оприлюднювати на офіційному веб-сайті ОДА один раз на рік після закінчення строку дії документа державного планування, та підготовку звіту про його виконання.

У разі коли під час здійснення моніторингу виявлено не передбачені звітом про СЕО негативні наслідки виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, Департамент регіонального розвитку ОДА буде вживати заходів для їх усунення, а також подаватиме органу державної влади або органу місцевого самоврядування, який затвердив документ державного планування, пропозиції щодо внесення змін до такого документа з метою усунення негативних наслідків. У такому разі зміни, що вносяться до документа державного планування, підлягають стратегічній екологічній оцінці.

10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)

Враховуючи географічне місце розташування Черкаської області в центральній частині країни та знаходження на значній відстані від кордонів сусідніх держав, ймовірні транскордонні наслідки для довкілля та здоров'я населення сусідніх з Україною країн не очікуються.

11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

В резюме в більш короткому вигляді викладена основна інформація, наведена в пунктах 1-10 розділу „Зміст про СЕО“ для широкої аудиторії.

Стратегія розроблена відповідно до Закону України „Про засади державної регіональної політики“ та постанови Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 816 „Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів“ (зі змінами).

Головною метою Стратегії є реалізація пріоритетних цілей і заходів, спрямованих на стабілізацію економічного та соціального розвитку регіону в умовах війни, впровадження механізмів, направлених на подолання існуючих та мінімізацію подальших наслідків від воєнної агресії російської федерації.

Досягнення цієї мети можливо за умови координації спільних дій місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних органів міністерств у співпраці з представниками бізнесу, направлених на:

- ліквідацію руйнувань на пошкоджених об'єктах внаслідок військової агресії російської федерації;

- створення умов для безперебійного та надійного функціонування усіх систем життєзабезпечення в області, зокрема інженерно-транспортної, енергетичної, комунальної інфраструктури та соціальної сфери;

- залучення інвестицій;

- налагодження та розвиток міжнародного співробітництва, зокрема експорту;

- створення умов для розвитку підприємництва;

- забезпечення якості та доступності широкого спектра публічних, медичних і соціальних послуг, в тому числі для ВПО, учасників бойових дій та ветеранів війни;

- збереження довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Стратегія відповідає завданням та пріоритетним напрямкам Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки (постанова КМУ від 05.08.2020 № 695 зі змінами), Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019), Основним засадам (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року (Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII), Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і операційному плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках (розпорядження КМУ від 30.05.2024 № 483-р).

Основними завданнями Стратегії є:

- економічна сфера: розвиток кадрового потенціалу регіону, стимулювання підприємницької активності в регіоні, розвиток промислового потенціалу, розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності, розвиток туризму у регіоні, розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій.

- публічне управління та цивільний захист: посилення регіональної згуртованості, стимулювання міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, залучення міжнародної допомоги, збереження та реновація

інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності, цифрова трансформація регіону, формування безпечного середовища жителів громад, відновлення пошкодженої інфраструктури, будівництво та облаштування укриттів, підтримка ВПО.

- соціально-гуманітарна сфера: підтримка сім'ї та народжуваності, зниження рівня передчасної смертності, формування системи освіти, яка відповідає сучасним викликам, формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт, захист та відновлення навколишнього природного середовища, реабілітація, ментальне здоров'я, підтримка та соціальна інтеграція ветеранів війни та осіб, постраждалих від війни.

При аналізі та оцінці поточного стану навколишнього середовища були використані статистичні дані та офіційні дані обласних і місцевих органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я.

В процесі роботи були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, що здійснюються суб'єктами в рамках програм державного моніторингу навколишнього середовища на локальному та регіональному рівні.

Основними екологічними проблемами області є забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від підприємств та автотранспорту, забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин, порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму водойм, зберігання та переробка хімічних засобів захисту рослин та інших небезпечних відходів, перезавантаження місцевих полігонів, локальні екологічні проблеми (у т.ч. підтоплення, деградація земельних ресурсів), зниження ефективності роботи очисних споруд області.

Крім того, Черкащина має низку проблем економічного характеру, а саме: низька експортна активність суб'єктів господарювання в регіоні, недостатня інноваційна активність господарського комплексу, невідповідність попиту та пропозицій на ринку праці, невелика кількість сучасних туристичних об'єктів з повним комплексом забезпечення потреб туриста, трудова міграція кваліфікованих кадрів (зокрема студентів), в т.ч. за кордон, незадовільний стан мережі автомобільних доріг загального користування (дорожнє покриття).

Крім того, на ситуацію в області також впливає збройна агресія російської федерації проти України.

Реалізація завдань Стратегії дозволить вирішити ряд проблем, у тому числі екологічних, що у свою чергу покращить умови для проживання населення у межах Черкаської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України „Про стратегічну екологічну оцінку“.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки” (зі змінами).
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р “Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках”.
4. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 „Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування“ (зі змінами).
5. Рішення Черкаської обласної ради від 11.09.2020 № 38-9/VII “Про Стратегію розвитку Черкаської області на період 2021 – 2027 роки”.
6. Рішення Черкаської обласної ради від 19.02.2021 № 5-23/VIII “Про обласну програму охорони навколишнього природного середовища на 2021-2027 роки”.
7. Екологічний паспорт Черкаської області за 2023 рік;
8. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Черкаській області у 2023 році.
- 9 Веб-портал Forbes.ua (жовтень-листопад 2024).
10. Веб-сайт Управління охорони здоров'я ОДА.